

**Aurum Sapientvm, Sive Ars, Sine Scelere, & cum virtute,
ditescendi**

Masen, Jacob

Coloniae Ubiorum, 1661

Avrvm Sapientvm Ars Facile, & sine scelere, ditescendi. Apertus thesauris
suius obtulerunt ei munera aurum, &c. Matth. 11.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55377)

A V R V M S A P I E N T I V M

A R S

Facile, & sine scelere, ditescendi.

*Apertis thesauris suis obtulerunt ei munera
aurum, &c. Matth. II.*

Non te fallam, Christiane Lector, de opibus temporalibus tecum mihi res erit. Docebo artem viamque facile &, (quod spectandum maxime) sine noxa etiam divitias acquirendi. Polliceor fide sancta, certam atque indubitatum tibi viam aperturum, ac, ne quid causeris, etiam perfacilem. Obtestor vero te, atque in ipso instructionis limine adjuro, ne progrediaris, nisi ante deliberatum habeas, sancteque juraveris; veritatem, ubi illam cum tuo emolumento conjunctam compereris, te omnino secuturum. Contra si feceris, non ad fructum aliquem; sed gravissimum tuum in-

com-

commodum, atque æternæ salutis periculum
quæ trado accepturus es. Ille enim *servus qui
cognovit voluntatem Domini sui, & non præ-
paravit, & non fecit secundum voluntatem e-
jus, vapulabit multis.* (a) Ethnicorū hominū
testimonia consulto nonnunquam adhibui,
ut intelligeres, quam conformia rationi tra-
derentur, cum alia his lux nulla affulserit.

a Luc. 12. 47.

QUÆSTIO. I.

*Quid sint divitia, & quanti facienda illa, qua
superflua sunt, quanti necessaria*

Respondet Sapientissimus mortalium. *Di-
vitiæ nihil esse* (a) *duxi.* Itane vero? Quis
hoc satis credat etiam Salomoni, præsertim,
cum ejusdem alibi pronuntiatum sit. *Pecunia
obediunt omnia?* (b) Ergone nihil ille sit auri
splendor, purpuræ nitor, gemmarum fulgor,
quo tot oculi tenentur, tot capiuntur animi?
Igitur falsus ille vates, qui cecinit,

— *Vxerem cum dote, fidemque & amicos,
Et genus & formam, Regina Pecunia donat*
Enimvero nimis experimur certum esse
quod alius.

*In pretio pretium nunc est, dat census honores
Census amicitias. Pauper ubiq; jacet.* (d)

Nun-

a Sap. 7. 8. b Eccl. 10. 19. c Horat. d Ovid.

Nunquid & ipse Sapiens fallitur cum inquit, Divitia addunt amicos plurimos, à paupere autem, & hi quos habuit, separantur: multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. (a) Dives locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic (b) Unde hæc rerum pretia? amicitia? vincula? honor & observantia? tanta loquendi autoritas, ac sermonis dignitas in despectis cetera hominibus? Audiamus Bionem. Quæ admodum vilia Deum marsupia etsi nullius pretij fuerint, tanti tamen aestimantur, quantum in se numismatis continent; ita divites etiam homines, vani & nihili, bonorum, qua possident aestimatione ac pretio fruuntur. (c) Constat tamen sibi Salomon, atque alibi non minus aperte divitem improbum his verbis arguit. Est quasi dives cum nihil habeat (d) Nimirum illam optimi parentis David lectionem non ignorabat. Substantia mea tanquam nihilum ante te. (e) Ita sentiunt potentissimi illi Reges, tot opum possessores, tot regnorum Domini. Ille inprimis Sapiencia Divinae humanæq; Princeps, qui magnificatus est super omnes Reges terra divitiis f quid pau-

A 2

CO-

a Prov 19. 46. b Eccl. 13. 28. c Stob. ser. 89.
d Prov. 13. 7. c Ps. 38. 6. f 2. Paral. 9.

eorum bonorum heres, quid parvæ molis censusque possessor, quid angusti ærarij dispensator Regulas de suis statuet opibus, si tanti Reges Cræso quovis opulentiores, nihil se possedisse existiment? Interroga illum divitijs affluentem, elatumque regni potentia Nabuchodonosorem, quid divitem ac potentem hominem esse censeat? omnes (demisse agnoscit) *habitatores terra apud eum in nihilum reputati sunt.* (f) Interroga Balthasarem; regias inter epulas, inter convivias & optimates templi opibus, vanâ ostentatione abutentem, quanti Superis, & ipse, & opulentus ille apparatus fuerit? cuius ponderis ac momenti? respondebit fatalis Scripturæ interpretes Daniel, Thecel. *Appēsus es in statera & inventus es minus habens.* (a) Interroga illum denique Sybaritam inter congestas opes molliter acquiescentem, sibi que hisce verbis stultè blandientem. *Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, stulte hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat & non est in Deum Dives.* (b) Nimirum: *Dormierunt somnum suum omnes viri divitiarum, & nihil inve-*

(f) Dan. 32, (a) Dan. 5. 27. (b) Luc. 12. 19.

invenere in manibus suis. (a) Neque adeo hæc nova videbuntur, si ad veram rationis lancem expendantur. In quem obsecro vitæ usum aurum gemmæque? cui bono, si opinionem hominum sustuleris? Signatum olim de pecudibus corium pecuniæ, & nomen, & pretium dedit. Par illi cum auro facultas, minor hominum aviditas, necessitatis magis, quam luxus avaritiæque inventum. Nihil igitur à corio aurum, nisi sola hominum æstimatione mutatâ differt. Fuere, ac fortè etiamnum sunt homines, quales Ortelius celeberrimus Geographus vidisse se memorat, (b) qui mortuorum ossibus pecuniæ loco uterentur. Forte ut meminissent, hoc tanquam viatico instructos, per vitam sese ad mortis ostia contendere. Similis hæc pecunia illi Semiramidis thesauro, quem moriens ad sepulcrum transtulit. Suo hæc monumento inscribi voluit. (c) *Quisquis Regum pecunia eguerit, tantum hinc capiat quantum potest.* Provocatus spe latentis thesauri, Darius Rex lapidem amolitus est, sed repertum præter ossa nihil. Hanc solam in averfi saxi parte epigraphen legit: *nisi homo nequam ego inexplibilis esses, mortuorum ossa non violares.* Placuerint alijs ossa; Darius nihil se invenisse

A 3

do

a Ps. 75. 6. b in Theat. orbis c Plut. in apoph.

doluit. quantumcunque opum cumulaveris ad sepulchrum nihil transferes: non magis quam ille Asiæ terror Ægyptiorum Sultan^o, Saladinus: qui moriturus per castra interulam mortualem cum hac præconis voce circumferri iussit. *Hoc restat ex victore orientis prætereaque ex tanto regno opibusq; nihil.* (a) *Dives cum dormierit nihil secum auferet, aperiet oculos suos & nihil inveniet.* (b) Multi sunt qui tunc primum aperient oculos cum in morte incipient claudere. multorum vox illa futura est (heu sera nimium vox!) *Ergo erravimus, quid enim nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? transferunt illa omnia tanquam umbra.* (c) *Umbrae fuerunt, umbrae, clamabitis: ubi iustitia lumen illuxerit vobis.* Suo igitur nunc pede hanc umbram metimini, componite cum presentibus atq; etiam futuris; illa quæ aut possidetis, aut desideratis, & suum ex cõparatione innotescet pretiũ. Ita Alcibiadis contractam ex opibus arrogantiam correxit Socrates, (d) *suspensa erat geographica ex muro tabula orbem terrarum complexa, in illa Atticam sibi ostendi voluit, quã repertã patrios iussit fundus inquirere: cum nihil reperisset.*

Er-

a Bergamensis lib. 12. b Job. 27. 19. c Sap. 5. d Ælian. lib. 3. de var. hist.

Ergone, inquit, Socrates illis te effers possessionibus, quarum nulla hic quidem memoria? Quantula orbis portio, quam tu, mi lector, aut speras, aut possides? an vel ūbra illi⁹ in tabulis? Et verò fac esse, fac te orbem totū imperio complexum. (a) *Quid prodest hominē si orbem univēsum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* Fac etiam sine salutis discrimine te possidere omnia. Nihil erunt si cum eis comparentur *qua nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, Deus vero preparavit diligentibus se* (b) Sic igitur si sapias, ac tuæ salutis consulis, cum apostolo conclude *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* (c) Regula hæc est quæ non fallit. OPES superbæ TIBI NIHIL SUNT; cum eis non magis utaris, quam quas non habes: NECESSARIÆ TANTISUNT, QUANTUM EST CORPUS ALERE, nulli enim præterquā corpori sustentando servant. Miraris quod ego qui ad opes facili arte parādas te ducere constitui, à divitiarum contemptu ordiar, ut dissuadere jam ante videar, quam viam ad opes ostendere. Sed fucum non faciā quo promisi ducā, modo ne graveris attenda mente, quæ trado, admittere. Ars hæc ad sūmas divitias perveniendi suos habet circuit⁹ per quos
tan-

a Matt. 16. 26. b 1. Cor. 29. c Philip. 3. 8.

tanquam munitissima quædam arx, est occupanda. Erit cum me planius tecum agentem intelliges, atque, ut spero veritate etiam perspectâ amabis. Primus ille ad divitias comparandas gradus est illas posse contemnere. Parthorum hic more pugnandum est, cedendo vinces, & cum fugere opes videberis, fugiendo occupabis.

QUÆSTIO II.

Qua divitiarum mensura potissimum appetenda sit?

PAuci quibus persuasum sit malum divitiarum esse: cum à Deo profectæ sint, & multis sint malis avertendis idoneæ. Nam *benedictio Domini divites facit, nec jociabitur eis afflictio.* (a) *Et redemptio animi viri divitiarum sua qui autem pauper est afflictionem non sustinet.* (b) Nonne divitiæ amicos conciliant? *Etiam proximo suo pauper odiosus erit, amici vero divitum multi.* (c) Nonne præmium virtutis habentur? *corona sapientum divitiarum eorum.* (d) Verum absit virtutis laus, solæ commendabunt opes.

Quam quisque dives quaritur, non quam bonus.

Doctri-

(a) Prov. 10. 22. (b) Prov. 13. 8. (c) Prov. 14. 20. (d) Prov. 14. 24.

Doctrina & scientia & ars omnis deficit, suffi-
 cient opes.

*Ipse licet venias Musis comitatus Homere,
 Si nihil attuleris ibis Homere foras.*

Non magno hæc ego labore persuaserim, ve-
 rum ab incepto revocat, oratione magis di-
 fertâ Sapiens, dum suo ipse voto tam pau-
 pertatem, quam divitias averfatur. Mendici-
 tatem & divitias ne dederis mihi, tribue tan-
 tum victui meo necessaria. Quæ verò hujus
 tam novi causa desiderij? audi atque intimis
 adinvite sensibus: ne forte satiatus illiciar ad
 negandum, & dicam, quis est Dominus? aut e-
 gestate compulsus furer, & perjurem nomen
 Dei mei. (b) Verissimus omnino vates; & sa-
 pientior ad malum prævidendum, quam ad
 declinandum cautior. Ille etenim tot posses-
 sionum dominus, quas Deus adjecerat po-
 stulatae Sapientia, nondum contentus est ul-
 tro delatis, quibus nemo fuerat similis illi in
 cunctis regibus (b) coacervarit sibi argentum,
 & aurum, & substantias Regum, & Provin-
 ciarum. (c) adeo ut & apud filium Roboa-
 mum subditi tributorum fessi onere quere-
 rentur. Pater tuus durissimum jugum impo-
 suit nobis, tu itaque nunc minue paululum de-

A 5

impe-

(a) Prov. 30. 8. (b) 3. Reg. 3. 13. (c) Eccl. 28.

imperio patris durissimo (a) Ita dum plurimam possideret, ambierat plurima. Sed ut solet, abundantiam ad luxum luxuriamque usus, humana divinaque jura pessum dedit, ut factus Idololatriæ cultor sui jam reus Judicij diceret, Quis est Dominus? Quis non tremat, non horrescat dum Sapientissimi etiam mortalium solis opibus ad amentiam vertuntur? Nimis verè Chrysostomus: Divitiarum sequela luxuria est, ita intemperans, furor injustus, arrogantia superba, omnisque rationalis motus. (b) Neque Ethnicum id hominem latuit, quod divitiarum avaritiam, et abundantes voluptates, desiderium per luxum, atque libidinem pereundi, perdendique omnia, invehant. (c) Quare statuendum cum Ecclesiast. Nihil iniquius quam amare pecuniam, hic enim et animam suam venalem habet. (d) Turpissimus sanè atque infelix quæstus cum lucri gratia animam prodigo, et breve emolumentum æternis luo incendijs.

Neque paupertatem ab omni absolyo crimine, siquidem divitiarum et paupertas, antiquè et magni Reip. morbi sunt. e Et, ut turpe est beatam vitam in auro et argento reponere, sic aequè turpe est in aqua et polenta f Divina etiã

sen-

a 3. Reg. 12. 4 b Lib. 1. Nemo laeditur. c Livius l. 1. dec. 1 d Eccl. 10. 10. e Plutarch. in Lycurgo. f Seneca epist. 11.

sententia malum est egestas, cum impiorum
 pœna sit: Egestas à Domino in domo impij; ha-
 bitacula autem iustorum benedicentur. a Insi-
 dia inquit Leo Pontifex: sunt in divitiarum
 amplitudine, insidia in paupertatis angustia; il-
 la elevat ad superbiam, ha incitant ad quere-
 lã; tentat sanitas, tentat infirmitas; & illa est
 materia negligentia, & hac causa tristitia: la-
 queus est in securitate, laqueus in timore: nec
 interest utrũ animus qui terreno tenetur affectu
 gaudiis occupetur, an curis: cum par morbus sit
 vel sub vana delectatione languere, vel sub an-
 xia solitudine laborare b Nullibi tutum sa-
 tis laqueos ubiq; tã in copia, quam inopia
 posuit veterator Sathan, ut mirum non sit D.
 Antonium in contẽplatione mundi cœlesti
 luce illustratum, omnia laqueis obsepta vi-
 disse, atque ad Deum stupentem exclamasse.
 Domine quis evadet? c Ille ut his sese expedi-
 ret laqueis divitiarum nudus Christum se-
 cutus est. Mille alij postquam omnia in pau-
 peres effudissent, læti exclamarunt, Laqueus
 contritus est, & nos liberati sumus. d Multũ
 in tenuitate opum innocentes & recti, post-
 quam in arca aurum collegissent, amiserunt

A 6

runt

a Prov 3.33. b Leo in ser. de verbis Dom.
 c Surinus in vita. d Psal. 123. 7.

runt innocentiam, *In laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* (a) hamus, laqueusque divitiæ sunt, quibus Diabolus captat, nam qui *volunt divites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli* (b) Nec paucos reperias quos illaqueet indigentia, multi mortalium restim nunquam collo induerent, nisi suadente inopia furto latrocinijque suam alerent, aliorum sæpe abrumperent vitam. Exemplis opus non est, cum sint quotidiana, & furcæ passim doceant. Judas ut res privatas exigua augetur pecuniola Christum vendidit, & *abiens ex laqueo se suspendit.* Merito igitur luget Jeremias, cum suæ domus urbisque vastitatem intueretur. *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis tuæ.* (c) Misera facies & spoliata urbis, & opulentæ erat inopia, ad omne scelus invitabat, inopia ad extremum squalorem abiciebat. Belisario summo exercitus sub Justiniano Imperatori nimix opes, & potentia ad ruinam profuere, cum æmulo- rum non ferret invidiam: extrema vero in cæcitate paupertas coegit, etiam obulum mendicatio corrogare. (d) Sigismundus Imperator & indigentiam averfabatur, & cu-

(a) *Psal. 9. 16.* (b) *Timot. 6.* (c) *Thren. 3.* (d) *Rontanus lib. 2. c. 8. de forid.*

mulatas opes, quadraginta ducatorum millia ex Hungaria sua in arca collegerat, quorum curâ dum intentus animus nocturnam ægrius quietem admitteret, jussit media nocte adesse aulicos, partitisque in illos pecunijs hos somni turbatores auferre jussit (a) Pauci cum Jobo tam opes quam egestatem summam æquo animo pertulêre. Pauci inter indigentiam cum Tobia solliciti, ne quid furtivum in dômum transferretur. Felicissimus ille qui inter utrumque hunc vitæ humanæ scopulum ita incederet medius, ut dum charybdim egestatis devitaret, in scyllam opum affluentiam non impingeret. Sapientis omnino viri oratio est. *mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria* Qui hanc probat sequiturque affectionem, alijs omnino præceptis non indiget aut certè debilem ad hanc artem animum allaturus est. *Necessaria nobis passim parata sunt, ad superflua laboramus.* (b) Qui igitur cum Apostolo dicere non poterit. *Scio abundare & penuriam pati.* (c) Et, *quis nos separabit à charitate & certus sum, quia neque altitudo neque profundum,* (d) elatæ scilicet, ac

A 7

de-

a *Aeneas Syl. in com. Alphonfi R. l. 4* b *Trismegistus Asclep. c. 14.* c *Phil. 4. 12.* d *Rom.*

depressæ fortunæ: ille oratione Sapiientis, & rebus ad victum necessarijs acquiescat, dum præsidijs monitisq; robustioribus firmetur, Interea hanc regulam sequatur. TAM EGES- TATEM HONESTO LABORE DECLINANDAM ESSE, QUAM NON SPECTANDAM ABUNDAN- TIAM, Pericula enim ultro accersenda non sunt, satis erit oblata superasse.

Q U Æ S T I O III.

In quo consistat rectus divitiarum usus?

Divitiæ ut gladius tractandæ sunt, non manu pueri, ut inter spinas rosæ: nam pungūt frequenter, ut scorpius captandæ: nā caudā, & exitu, plerumq; infelici feriunt. Præ- claro sunt equo similes, freno rationis ac prudentiæ indigent. Bonæ sunt divitiæ si in a- nimofas prudentesq; manus incidant. *Mag- nus ille est, Seneca ait, qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento; nec minor ille, qui sic argento utitur quemadmodum fictilibus, infir- mi est animi pati non posse divitias.* *a* Vis scire cui divitiæ convenient? *Bona est substantia, cui non est peccatū in conscientia, & nequissima paupertas in ore impij. b* *Contra verò ignis in domo impij thesauri iniquitatis. c* & *Va vobis di-*

a Epist. 5. ad Lucil. *b* Eccl. 31. 30. *c* Mich. 6.

divitibus, quia habetis consolationem vestram.

a Rectè Basilius. Quatenus divitia suos possessores bonos non efficiunt, eatenus non sunt habenda in bonis. b Quid igitur consilij? David afferet. Divitia si affluant, nolite cor apponere. c Fac divitias habeas, quas in tuâ aliorumq; necessitatem potius divides, quàm thesaurum in arca repositum. Vbi enim thesaurus tuus, ibi est et cor tuum? d Meministine histor. quam de S. Antonio Paduano annales referunt? e Ille in exequijs usurarij ad confertam populi concionem verba facturus, postquam, ut erat vir sanctæ pietatis. fervorisque plenus, illorum felicitatem infelici plerumq; absolvi exitu docuisset, qui cor terrenis potius, quam cœlestibus opib⁹ affixere. divina quadam luce zeloq; animatus. Mortuus, exclamat hic dives est ac sepultus in inferno, ite protinus atq; illius scrutamini thesaurum, cor defuncti in illo repertum, enuntiatae veritatis testimoniū dabit. Attoniti parentes, atq; amici, exploratū quāto ocyus discedūt, & cor hominis etiā nū calens palpitansq; in medio nummorum acervo reperiunt. Divitia si affluant, nolite cor apponere. Infelix negotiatio quæ hoc exitu absolvitur. Filioli, Christus inquit,

quam

a Luc. 6. 26. b Orat. 14. de div. c Ps. 62. 21. d Mat. 6. 21. e Sur. Jun. 13.

quam difficile est confidentem in pecuniis in regnum Dei introire! facilius est Camelum per foramen acus transire. (a) Qui ad opes à Deo cor transferunt, raro illud recipiunt, excordes inter opes manent. Aliud longè David à Deo precatur. *inclina cor meum in testimonia & non in avaritiam* (b) Quid ita tantine res periculi amare pecuniam? respondet Siracides, *qui aurum diligit, non iustificabitur* (c) Nec minus obscure in Evangelio Christus. *Nemo servus potest duobus dominis servire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut uni adharebit, & alterum contemnet; non potestis Deo servire & Mammona.* O quam pauci has æternæ Sapientiæ voces ad animum admittunt! *Audiebant* (pergit Evangelista) *omnia hæc Phariseis, quæ erant avari, & deridebant illum.* (d) Vident Eucliones, rident & Epulones, sed Deus quoque *in interitu illorum ridebit.* Veneramur hos in seculo divites, hos observamus, felicesque ac beatos dicimus. *Deus autem novit corda eorum, quia quod hominibus altum est, abominabile est ante Deum.* (e) Non fulgor vestium, non comitatus satellitum, non byssus ac purpura divitem illum Helluonem commenda-

a Marc. 10. 24. b Ps. 118. c Eccl. 31. 8.
d Luc. 16. 13. e Ibid. 15.

re Deo poterant, inter centones, ulcera ca-
æque Lazarus placuit.

Quisquis igitur ad divitias facili arte pa-
randas aspiras, hoc tibi persuadeas velim.
Non potes Deo simul servire & Mammona.
Quid vero inquires, quo me ergo vertam:
neque divitijs carere possum; neque Deo ve-
lim. Audi, si meo utaris consilio, possidebis
utrumque. Pecunijs imperare te volo, servire
Deo: nam

Imperat, aut servit collecta Pecunia cuiq;.
Expedita res est, modo Pecunia tibi, tu Deo
servias; tu illi, Deus tibi imperet. Ne ut vete-
ri adagio fertur *Pecunia vir sis.* Themisto-
cles pro nubili virgine malebat *virum indi-
gentem pecunijs, quam pecuniam viro.*

Si tibi Regina Pecunia imperat, si cupidi-
tate illius tanquam compedibus tenêris,
frustra dicis: *quia dives sum & locupletatus &*
nullius egeo: nescis enim quia tu es miser, &
miserabilis, & pauper. (b) Infelicissimi mor-
taliū sunt, qui affectu divitiarum ad quæ-
vis agenda patiēdaque abjiciuntur, opum
mancipia, quibus malo consilio *cor suum ap-
posuerunt.* Si cælum non fert duos soles nec reg-
num duos Reges patitur ut quondam Ale-
xander Dario regni dimidium offerenti re-
spon-

a Hor. l. 1. ep. 11. b Apocal. 3. 17.

spondit, quomodo tu cor Mammonæ emancipatum Deo simul appones. Audies fanè illud Prophetæ coagustatū est (cordis) stratum, ita ut alter decidat, & palliū breve utrūq; operire non potest. a Eligendū igitur: utri cor addicere, utri servire velis, Deo an Mammonæ? Mille illi nominibus obligaris, huic nullo. Debes illi ut creatori, debes ut redemptori. Totum quod es illi debes, à quo totum habes. Pergo cum Bernardo loqui: Si totum me debeo pro me factō, quid ad dam pro refectō. & pro refectō hoc modo? in primo opere me mihi dedit, in secundo opere se, & ubi se mihi dedit, me mihi reddidit? b Debes illi ut summo Imperatori cuius edictū est. Ego Dominus, hoc est nomen meū, gloriā meā alteri non dabo c debes denique, ut parenti filius observantiā. Debita hæc verum suavis est servitus: longè diversa ab ea de qua Chrysofom. servitus Pecuniarū omni tyrannide est peior, laqueus apud Apostolū, vos disruptis, vinculis laqueo pro silite. d Stulti estis qui vos, obligatā cupiditate, tā vili creaturæ submittitis, qui vendicari estis in libertatem filiorum Dei. Audite Ethnicum hominem Senecam. Divitiæ apud sapientem virum in servitute sunt, apud stultum in imperio.

a Vis

a Isa. 28. 20. b Bern. de quadre debito c Isa. 42. 8. d Homil 35. in ep. ad Hebr.

a Vis igitur inter sapientes censeri aude & asserere cum David *Dilexi mandata tua super aurum & topazion; propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquitatis odio habui.* b ILLUD TIBI PROPOSITUM ESTO, IN QUO CUNQUE CASU: MALLE TE CEDERE, & CARERE OPIBUS, QUAM DEUM OFFENDERE: & certum indubitatumque habeto; fore, ut quamdiu hoc tuum propositum tenueris, opibus necessarijs nunquam careas. Intelliges multo illud manifestius, ubi ea de re pluribus disseruero. Certè David omnino pollicetur, *Spera in Domino & fac bonitatem & inhabita terram & pascaris in divitiis ejus.* c Et Jobus sibi extremam calamitatem imprecatur, si hoc præceptum transgressus fuerit. *Si autem aurum robur meum, & obrizo dixi fiducia mea, & latatus sum super divitiis meis, pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.* d Hanc orationem si in ultima licet cum Jobo miseria non vanè usurpare poteris: brevi tibi rursus obventuram cum eodem felicitatem denuntio. Non credes asserenti Prophetæ? *Iunior fui etenim senui & non vidi justum derelictum, & semen ejus quarens panem.* Cōtra ta-

men

a De vita beata. c. 26. b Ps. 117. 129. c Ps. 6. 3. d Job. 31. 24. 39.

men, vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani, & transivi, & ecce non erat? (a) Videbunt iusti & timebunt, & ridebunt super eum, & dicent ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum. (b) Quocirca, ne malo usu perdas, aut avertas à te divitias; necesse est, ut DEO TANTUM NITARIS, OPIBUS TANTUM UTARIS. Hanc regulam quamdiu ignoraveris, ceteris intelligendis idoneus non eris.

a Ps. 36. 35. 29. b Ps. 51. 5.

QUÆSTIO IV.

Quis pauper, quis dives habendus, qua item via ad divitias proxima.

PRincipio ad pugnam te, sed per levem, & præsentem victoriam ornandam, instruo. Hercules, ut aureis Hesperidum pomis frueretur, Draconem, præ foribus horti insomnem, clavâ ante confecit (si quid fabulis credimus) quam fructu potiretur. Cum bestia tibi domestica pugnandum erit, cupiditate tua, quam nisi viceris de fructu omni divitiarum desperatum est, neque probis tantum; sed & improbis frangenda hæc fera est, omnes

nes illa à vera opum possessione excludit. Jam pene despondes animum, video. cum tantæ rem molis objiciam. Age verò, si me audieris, rem esse comperies perlevem magnis animis. Siquidem non quamvis hic tibi cupiditatem, sed divitiarum tantum perdomandam oppono. Imo, nolo illam prorsus frangas abdicisque; sed tantummodo mutes. Arrige animum, & facilitatem animadvertes. Vis esse dives? & ego ut sis volo. vis auri satis in arca, panis in mensa, penus in cella, vestium in conclavi recondere? & ego te ista possidere volo, atque etiam concupiscere. Verum, ut ne ad alia quam ad familiæ usum postules, ut soli illa necessitati, non inutili abundantia commensa exigas, velim. Hoc si feceris abundantiam tibi etiam non quaesitam promitto. Mira res, quæri divitiæ cupide ac sollicitè nolunt, ut affluent, umbræ sunt, fugientes sequuntur; lappæ sunt, neglectim transeuntibus hærent. Cupis opes? tolle cupiditatem, Vis quantum EST SATIS? noli quod nimium est. Consule sacros profanosque, consule rationem atque experientiam, reperies luce meridiana clariora esse, quæ cæcis quibusdam noctuis ac vesperilionibus, id est veritatis ac virtutis osoribus, ægyptiæ videntur tenebræ. Expendamus obse-

cro. quis sit dives, & quis pauper? ne palpitemus in tenebris. DIVES, si vim nominis spectes, Varrone teste, à Divus ita dicitur; quod tanquam DEUS nullius indigens sit. cupere igitur non potest aliud quicquam, præter illa quæ possidet. nam qui cupit, illo, quod cupit indiget.

Semper inops quicumque cupit. a

Quis dives? qui nil cupiet. quis pauper? avarus. b

Senecam audi. quid refert quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat, si alieno inhiet, si non quaesita, sed querenda computat. Non enim pauper est, qui minus habet, sed qui minus cupit dives.

Confirmet D. Ambrosius sacer profani Oratoris sententiam: *ibi abundantia ubi satietas; ubi autem fames & inexplebilis appetentia divitiarum, ibi utiq; paupertas.* Certa igitur ad paupertatem via est, non ad abundantiam cupiditas. Audi & crede hæc saltem sapientissimo mortalium. *Vir qui festinat ditari & aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei, e Est quasi dives cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis divitiis sit. f O perversa*

a Claud. l. 1. Ruf. b Auson. c Ad Lucil. ep. 16. d lib. 3. ep. 10. e Prov. 28. 22. f Prov. 13.

sa cupiditas quæ ipsam copiam in paupertatem vertit. Spina in rosis, in melle aculeus, in vino venenum est, quæ bonum omne corrumpit, ipsas de manibus divitias eripit, & inter opes cogit esse inopem, Miserrimum Tantalum, qui

semper eget liquidis semper abundat aquis. a
Stultissimum Midam

Cui dum vertuntur in aurum

Omnia pauper eget.

Vis exēplo illud veriore tibi ob oculos proponam? Petrarcha sua ætate in Italia hæc facta refert. *b* Fuit nuper apud Italicos nobilis vir antiquarum possessionum dives satis, ditior virtutum. erat illi filius, qui vigili cura magnas opes multūq; auri quæsierat, & erat (mirum visu) in patre sene juvenilis largitas in juvene filio senilis tenacitas, sæpe illum pater hortabatur, ne in comparatione auri pietatis oblivisceretur & famæ, deniq; , ut fibimet, ut parentibus, ut pauperibus prodesse aliquando suas vellet divitias. Verū ille ad omnia surdus, jam parta in arca secludens, nō partis inhiabat. Ergo pater absente longius filio thesaurum nulli utilem à latebris eruit, in se, familiam domum, pauperes liberaliter erogat. Sacculos in arca lapillis atque arena

com-

a Ovid, b Dialogo. 13.

complet, & eodem quo prius statu relinquit omnia. Redux filius ubi cultos novo habitu fratres, ubi parentes, vix jam agnitos ubi familiam, tum & domum multo ornatiorem conspicit stupore plenus ad arcam quantocyus advolat; sed ubi omnia pristinam referre faciem, ubi saccos tumore plenos animadvertit, parumper animo conquievit, atque ad collegas se recepit: dum per otium ad singula exploranda tandem reversus, ubi saccos intropexerat, dolore atque amentiam plenus exclamat, vociferatur, bachatur. Accurrit pater & quod malum, quaerit, fili mi? quid lamentaris? Pecunia; inquit, mi pater, pecunia ubi est, tot parta vigilijs, tot quaesita laboribus? Quae vero? excepit pater; saccos omnes plenos video. Arena, respondet, ac lapides hic sunt, nulla pecunia. Tum senex fronte nihil mota. Quid refert, fili, apud te arenam an pecuniam pleni sint? eundem usum habent: tantundem loci occupant. Finge hos aurum esse, aut, fac ignores adhuc lapides esse, par erit utilitas, ego divisi, & ut nostrae essent divitiae feci, gratiam hanc parenti debes, quod te curis liberaverit ac non dubio avaritiae crimine familiam digno ornamento honestaverit. Praeclarum immodicae cupiditatis remedium!

Interea pleno cum turget sacculus ore.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit,

Et minus hanc optat qui non habet. a

Filium, hic pater, & familiam ditare rectius non poterat, quam cum sic opes prodigeret. Vera Aristotelis sententia est. Divitem esse, in utendo magis quam possidendo consistit: b Quis credat opulentum fieri hominem quando cum virtute opes in suos aliorumque usus profundit? Sensit tamen idem Philosophus. *Opulentum & locupletem esse in parte aliqua virtutis ponitur, est enim opulentia possessionis virtus, ex qua habenti plurima commoda oriuntur. (c)* Otiosa igitur pecunia dum in nullius usum vertitur sine opulentia possidetur. Pauperem relinquit, quia necessitati non impendit, cupiditatem acuit, ut affusa aqua sitim hydro-picis.

Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aqua.

Cum rulo hac in re Ethnicorum hominum testimonia, ut intelligas quam ipsi rationi conformia tradam, neq; solis tantum Christianis legibus præscripta inculcem. Democritus interrogatus qua via dives quis possit evadere? si inops, respondit, desiderio fuerit.

B

Di-

a Iuven. sat. 13. b lib. 1. Rhet. ad Theod. c. 5. & ib. c. 6.

Dives erit qui cupiditatum pauper fuerit. (a) Epictetus in eandem rogatus sententiam. *Dives ille, inquit, cui Satis est quod habet. (b)* Epicurus ad Pytocteam, *si vis, ait, te divitem facere non pecuniis adjiciendum sed detrahendū cupiditatibus. (c)* Plato negat illum qui cupiditatem non sustulerit unquam se pecunia ac paupertate liberaturum, *(d)* *Avaritia inquit Ambrosius quo plura abstulerit eo magis inopem se esse credit, omnibus invidia sibi vilis in summis divitiis inops, affectu extenuat, quod censu abundat. (e)* breviter Augustinus, *pauper est, qui vult esse dives. (f)* Incurabilis es quamdiu hoc morbo laboras, neque ab egestate ad opes aspirare poteris. Hæc exhaust omnem succum veræ abundantia, una ex illis est filiabus de quibus sapiens, *Duc sanguisuga filia dicentes affer, affer. (g)* In morbis hic vere lupinus est, nam *insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis non satiabitur donec consumat arefaciēs animam suam. (h)* cancer est ac quasi ignis ardens qui nunquam dicit, sufficit. *(i)* Similis vetusto Beli monumento quod cum Xerxes effodisset,

ur-

a Maxim' ser. 12. b Stobæus ser. 2. c Seneca
d Plutar. in demetr. e lib 1. de Cain. c. 5. f lib.
1. serm. 11. g Prov. 30. 15. h Eccl. 14. 9. i Pro-
verb, 30. 16.

urnam in eo memoratur reperisse vitream
 quæ cadaver in oleo complexa esset, ad-
 scriptum, pessimè habiturum qui aperto
 sepulcro urnam non impleisset Rex ut omen
 averteret, oleo affuso explere frustra con-
 tus est, cum quantumcumque affunderet,
 inexplebilis esset. (a) talis avari cupiditas
 absument omnia. Quæ ut gravissime cum eo-
 dem Salomone loquar in hac vita infernus
 est, & illius præparatio loci quem dives E-
 pulo tot opibus hæreditavit. Infernus &
 perditio nunquam implentur similiter & ocu-
 li hominum insatiabiles. (b) Hinc aureæ de au-
 ro Chrysologus. *Aurum natura grave nimis
 grave fit avaritiæ. hinc est, quod plus habentē
 deprimat, quam ferentem, & vehementius ag-
 gravat corda, quam corpora. nascitur in terra
 profunda, & dum naturam suam repetit cœ-
 lestes animas ad inferna deponit* (c) Damone, ait
 Chrysostomus, *gravior est pecuniarū cupidi-
 tas, cui magis obediunt quam (Ethnici) idolis
 illis enim in multis non parent: huic vero in o-
 mnibus & quodcumque faciendum suggerit,
 obsequuntur.* (d) Nempe argentum suum fe-
 cerunt sibi idola ut interirent. (e) Tecū igitur
 pugnas, quisquis dives esse cupis, & hanc cu-

B 2

pidi-

a *Ælian. l. 13. c. 3.* b *Prov. 27. 20.* c *Ser. 29.*
 d *Tom. 3. ho. 64. in Ioan. c Osee 8. 4.*

piditatem non abdicas, quæ necessitatis limites transfilit. Tunc manifestè egere incipis, cum non necessarijs animum adjicis: *Quid prodest*, Sapiens inquit, *nisi quod cernit divitias oculis suis?* (a) Dic, obsecro, quid prodest? Correxerit olim non illepidè Prudens mulier stulte cupidum maritum, Pythius is fuit Rex Phrygum, Xerxis tempore, qui subditos ab agri cultu labore avocatos effodiendo auro distinabat, quæ res egestate vulgus, Pythium solo auro cumulabat. Uxor ut rei indignitatem opere magis, quam verbo ostenderet, accumbenti ad mensam famelico, aurea omnia ciborum simulacra, in hanc rem parata, deferri mandat. qui cum aliquid eduliorum denique stomachabundus postularer, Uxor monuit acquiescendum istis, quæ insano studio parasset: hæc esse quibus tantam curam impenderet, neglectis ceteris: agnovit atque etiam resipuit Pythius. (b) Cogita iterum iterumque illud Sapiientis: *Quid prodest nisi ut cernat divitias?* Job hanc stultitiam arguit. *Non est satiatus venter ejus, & cum habuerit, quæ concupierit possidere non poterit.* (c) Verum & antiquum, ut D. Hieronymus, dictum est, avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. (f)

Vi-

a Eccl. 5. 10. b Polyan in Strat. c Job 20.
20. d Ep. 10. 3.

Vides igitur omnino fieri non posse, ut hac cupiditate dominante dives habearis. Quid si ego nunc mala omnia, quæ ab hac peste manant, congererem, horreris profecto tam abominabile monstrum, & quanto posses studio opprimeres. Exclamares cum S. Cypriano. *O nimium quanta diversitas! bonas appellant, ex quibus nullus illis, nisi ad res malas, usus.* (a) Nulla, agnovit Seneca, avaritia sine poena est, quantumvis satus ipsa sit poenarum. *O quantum lachrymarum, quantum laborum exigit, quam misera desideratis, quam misera parvis est! adjice quotidianas sollicitudines; qua pro modo habendi quemque discruciant, majore tormento pecunia possidetur, quam quaritur.* (b) Miratur Cyprianus, his verbis, hanc amentiam. *Non intelligit miser, speciosa sibi esse sua supplicia, auro se alligatum teneri; possideri magis, quam possidere divitias. O detestabilis cœcitas mentium, & cupiditatis insana profunda caligo! cum exonerare se possit, & levare ponderibus, pergat magis fortunis augentibus incubare, pergat pœnalibus cumulis pertinaciter adherere.* (c) *Væ ei exclamat Habacuc (d) qui multiplicat non sua! usquequo & aggravat contra se densum lutum? Audis? lutum*

B 3

quæ

a Epist. 2. ad Donat, b Epist. 115. c Supra d. cap. 2. 6.

quæ vecordia est, nisi puerilis, lucrum
 coacervare. Animadvertisti, NON SUA. Dic
 obsecro, qua parasti cuius erunt? Qui acer-
 vat ex animo suo injuste alius congregat, & in
 bonis illius alius luxuriabitur. Qui sibi nequã
 est cui alij bonus erit? Mirum hoc, quod nec si-
 bi nec alijs talis utilis futurus sit. Non jucun-
 dabitur in bonis suis. Qui sibi invidet nihil est
 illo nequius. (a) O extrema hominis illius ca-
 lamitas! neque ipse partis dignè fruitur, neq;
 quisquam alius. Suum ipse fraudat genium;
 alius gulam implet, ac brevi luxu profundit,
 longo sudore parta. Ita aurum tanquã Scian⁹
 equus cuivis possessori exitiale est. Alium
 neglecto; alium incauto usu destruit, semper
 noxium seu utaris, seu non utaris. Nimirum
 senes plerosq; avaritia, juvenes luxuria cor-
 rumpit; cum illi ex auro laboriosè quæsito
 cupiditatem; hi ex temere reperto licentiam
 accendant. Nihil igitur eo nequius esse po-
 test, qui se heredesque suis opibus perdit. Fac
 tamen probum te heredem nancisci. Illi mi-
 nimè benefacies, si supra necessitatem ex-
 plendam opes relinquant. Tot enim objicere
 periculis, quot creat abundantia, hoc equi-
 dem in bonis censere non possum: nam quod
 vel profusioni vel avaritiæ, quæ inertia, su-
 per-

perbiæ, luxuriæq; materiam subijcit, hoc beneficij omnino nomen amittit. Demus vero beneficium esse, cui illud & quam grato heredi relicturum te existimas? Audi historiam qua hanc tibi amentiam planiorem facturus videro. (a) Fuit Eucchio, quem desperata valetudine æger decumbentem is, cum qui pro confessionibus illi aderat, ad lucri iniqui restitutionem non posset adducere; Medicum adornavit, qui pro astu fingeret, humano illum filiorum, aut propinquorum, adipe sanitate, quam unicè amabat, consequi posse. Æger adhæc respirare, & coactæ familiæ præstita exaggerare beneficia, hoc unum ultimis flagitare precibus, ut si quis in eis parentis amor, guttâ unam alteramq; adipis ne deneget, accensus eam in rem cereus, sed filiorum ceterorumque nemo tam robustæ patientiæ aderat, qui admotam digitis flammam diu sustineret. Tum verò Confessarius excipit. En ut nemo illorum tantillum pro te ignem, vel digito perferat, pro quibus tu te ipsum æternis incendijs mavis tradere quam hereditatem, injuriâ auctam, non nihil imminuere. Voces illæ vim fulminis habuere: penetrarunt animum, ac salubri horrore simul, ac luce perfudere. Tu quisquis es, qui gratiam ab heredibus speras: hanc nimirum

B. 4.

vi-

a Pet. de Palude 2, Dom. infra 8. Epiph.

vivens obtinebis, ut ad mortem tuam aspirant, cuius opes sperant. Illud forte etiam Satyrici jactitent. Avarus, nisi cum moritur, nihil rectè facit.

Nolo hic tangere avaritiæ & cupiditatis mala, quæ animam salutemq; affligunt, cum hæc infinita penè sint, nec paucis absolvi possint. Ex Siracide illud suffecerit. *Avaro nihil est scelestius, (a)* atque alterum ex Apostolo: *Radix omnium malorum cupiditas. b*

Hanc porro cupiditatem infringere, atq; in eam, quæ sana est satiarique necessariis opibus potest, convertere, haud omnino difficile est. Quod si manifestè declaro. Omnis cupiditas ex apprehensione boni temporalis existit. Quod si igitur, veritatem quam docui secutus, ita tecum statuas: bonum omne temporale divitiarum, per cupiditatem everti; ac tanto quemque ditiores esse, quanto minus supra necessitatem appetit & apprehensionem tuam erroris plenam, & cupiditatem malorum fomitem haud difficulter extinguas. Etenim cum dives esse cupias, ea quoque media velle debes, per quæ finem tibi propositum assequaris. cupiditas superfluum inexplebilis est, necessariorum sola tunc acquiescit, cum quod SATIS est ob-

a Eccl. 10. 9. b 1. Ti. 6. 10.

tinuit. Quocirca hanc tibi hujus artis præscribo regulam, sine qua, nunquam opulentus eris. Vis esse dives? plus noli, quam satis est.

QUÆSTIO V.

Quid ad opes contendenti primum, quid ultimum esse debeat?

NON existimes te ludum fieri, cum hinc ad opes duco, atque ut dives sis etiam doceo; inde cupiditatem ad divitias adimo. Jam intelliges quanto tuo id bono exigam, quamque te serio divitem velim. Ex duabus homo partibus anima & corpore constat, alijs illa quam hoc alimentis atque opibus pascitur, animæ opes sunt omnis actio honesta & cum virtute conjuncta, tum divina in hoc mundo gratia, in futuro cœlestis gloria: corporis opes alimenta sunt, vestesque necessariae tanquam commeatus quidam, & viaticum ad hujus vitæ iter absolvendum. Nemo tam insanus unquam hominum fuit, qui animam corpore digniorem non agnosceret, fuere tamen qui potiozem corporis, quam animæ curam habendam censerent. Quales sunt, qui clamant.

O cives cives quarenda pecunia primum
Virtus post nummos. (a) Et:

Nunquam vir a quibus, dives evadit cito. (b)
Tum illi apud Sapientē stulti belluones, qui
his se vocibus invitant. Venite fruamur bonis
quæ sunt & utamur creatura, &c quoniã hæc
est pars nostra, & hæc est fors. (c) Ut si bona in
usum potius luxuriæ, quam necessitatis data
essent; si nulla animæ salus, ac hæreditas que-
renda. Alia lex sanæ rationis est, quæ animam
tanquam nobiliorem hominis portionem,
materiæ & mortalitatis expertem, sensuum
potentiarumque omnium vegetatricem,
vitæ principium, rationis compotem, mode-
ratricem corporis, ipso corpore vult esse po-
tiores, adeoq; primam illi curam deberi.
Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus
quam vestimentum? (d) Attende ordinem.
animæ prima cura habenda est, deinde es-
cæ ac cibandi corporis, denique vestimen-
torum. Accedit ad hanc naturæ legem di-
vina alia. *Quarite primum regnum Dei, &
justitiam eius, & cetera omnia adjicientur
vobis.* (e) Quid vero est regnum Dei? Non est
regnum Dei esca & potus, sed justitia, gaudium
& pax in Spiritu Sancto. (f) Præposterum om-
nino

a Horat. in epist. b Menandor. c Sap. 5. d
Matt. 6. 25. e Marc. 12. 31. f Rom. 12. 17.

nino ac perversum in se imperium est, qui turpissima servitute animam submittit. quod ille prorsus facit, qui ad corporis emolumēta & curam animam abjicit, suæ salutis negligētem ! *comparatus jumentis insipientibus & similis factus illis.* (a) Quæso te penitus hanc rem intuere. Duo sunt, quæ in potissima parte felicitatis ponis: in hac vita, & in futura vita beatum esse. Utrumque tibi polliceor, imò Deus qui fallere non potest, promittit, modo rationem sanam, & illius sequaris cōsiliū. Primò, ait, quære felicitatem regni celestis; deinde alteram, quæ hujus est mundi tibi adjiciam. Cur hunc ordinem non servas? cur præpostere agis? cur evertis, & spem tuam, & Dei promissionem? Si divitias omnes cupis, quæ tibi prodesse queant. en habes apertam viam facilem, expeditam, certam. qui ostendit fallere non potest. Et tamen ô cæcitas! neque Dei promissio, neque opum certitudo ad hanc viam plerisque mortalium hæctenus potuit inflectere. Experientia ipsa docet neminem à Deo in opibus desertum, qui Deum ante non desereret. *Sensui, testatur David, & non vidi justum derelictum, & semen ejus quærens panem. Non confundentur (justi) in tempore malo, & in*

*diebus famis satius abuntur. (a) Et quidem Ap-
 postolo Jacobo iudice, Deus dat omnibus af-
 fluenter & non improperat. (b) An non postu-
 lavit Salomon sapientiam, veneruntque illi
 omnia bona pariter cum illa? (c) Audi, quan-
 to opere hoc consilium Salomonis Deo pla-
 cuerit, quo primo animæ opes virtutemque
 quam perituras divitias spectavit. Quia po-
 stulasti verbum hoc, & non petisti dies mul-
 tos, nec divitias. Ecce, feci tibi secundum ser-
 mones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens;
 sed & hæc qua non postulasti dedi: divitias scio-
 licet & gloriam. (d) Veteres illos antiquæ le-
 gis Patriarchas Abraham, Isaacum, Jacobum
 Josephum tibi propone, quales quantosque
 divitijs viros! quin & ipsis illorum amicis
 dominisque ex illorum Societate divina mu-
 nificentia non defuit. Jacobi ad Labanum o-
 ratio est, Modicum habuisti antequam veni-
 rem ad te, & nunc dives effectus es, benedixit-
 que tibi Dominus ad introitum meum. (e) Jo-
 sephi in Ægypto præsentia Patrem Fratresq;
 licet immerentes, tum & Pharaonis Regiam
 totamque Ægyptum, fame perituram serva-
 vit. Præclara oratio Pauli ad Timotheum est
 omnium, qui ad opes aspirant, animis infi-
 gen-*

a Psal. 36. 3. b Iacob 1. 5. c Sap. 7. 11. d 3o
 Reg. 11. e Gen. 30. 30.

gendam. Divitibus huius Jaculi precipe, non
 sublime sapere, nec sperare in incerto divitia-
 rum, sed in Deo vivo qui prestat nobis omnia
 abunde ad fruendum. (a) Quid Laodicæ Ec-
 clesiæ præsulis divitias jactant, cum pauperi
 esset dictum? *suadeo tibi, inquit Christus, à
 me emere aurum ignitum probatum* (virtutis
 scilicet & amoris Dei,) *ut locuples fias.* (b)
 Quæ Davidis exhortatio? *Time De Dominum*
omnes Sancti eius, quoniam non est inopia ti-
mentibus eum. (c) Etiamne in tam manifestis
 testimonijs, quorum divinæ literæ passim re-
 fertæ sunt, dubitare poteris? certè, ut hæc ab-
 essent, ratio te illa ignorare, aut refutare non
 patitur. *Quis namque* (Ita homo Ethnicus
 Xenophon loquitur) *à quoquam alio majora*
speraret, quam à Deo, qui prodesse maximè no-
bis possunt? hæc vero spectare ab iis illum oport-
et qui eis placet. (d) Places igitur? dives eris
 displices? quantumvis locuples sis, pauper e-
 ris. Socratis monitum est. *Si quid potes, illud*
cures: at si Deus ipse te curat, cur tu sollicitus
tibi sis. (e) Hæc via Regia ad opes est, illum
 adire primo, qui bonorum omnium Domi-
 nus ac largitor est; aliâ viâ divitias occupare

B 7

fu-

a 1. Timoth. 6. 17. b Apoc. 3. 17. c Ps. 33. 10
 d De factis & dictis Socrat. e Maxim. ser. de
 provid.

furum ac latronum est. arripit, non accipit; Domino suo subducit, non meretur. Sed frustra es, quicumque tuæ fidis industriæ, laboras, sudas, vigilas, curas: quantascunque etiam gazas colliges. *Patieris, non poteris.* Non fallitur, nec fallit David. *Divites eguerunt & esurierunt inquirentes Dominum non minuētur omni bono* (a) Extra Deum satiare nulla bona possunt. Verè ac sapienter Arragonum Rex Alphonsus. *Animus hominis à Deo profectus, nec prius conquiescit, quàm eò redeat, unde profectus est,* [b] acus magnetica est anima nostra, suum quærit polum, ut quiescat, *fecisti nos ad te. (ò Deus) & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* (c) Nisi per Deum ad opes contendas nunquam eas assequeris, etiam cum assequeris: immortalis siquidem animus, non nisi in bono infinito potest acquiescere, à quo si avertatur, cupiditatem secutus, opibus creatis expleri nequaquam poterit. Quid? quod talis mortuo, quam vivo similior, nullum, neque ex humanis, neque ex divinis bonis, gustum liquidæ ac incorruptæ voluptatis hauriat.

Vita

a Pjal. 33. 10. b Panor. lib. 1. gest. c lib. 2. Conf. c. 1.

Vita anima Deus est; hac corporis: hac fugiente
Soluitur hoc; perit hac, destituenta Deo.

Qui autem diligit aurum non justificabitur.
(a) gratiã omni Dei ac vitã animæ destitue-
tur. cuius messem famelicus comedet, & ipsum
rapiet armatus, & bibent sitientes divitias eius,
ei iniquitas contrahet os suum. Panis eius in u-
tero vertetur in fel aspidũ intrinsecus divitias
quas devoraverit, evomet, & de ventre eius
extrahet illas Deus. Non est satiatus venter e-
jus cum habuerit quod concupierit, possidere nõ
poterit cum satiatus fuerit arctabitur, aestuabit
& omnis dolor irruet super eum. Hac est pars
hominis impij à Deo & hæreditas. (b) O infe-
lix nimium hæreditas! O detestandæ opes,
quæ nunquam satiant, possidentem cu-
ris arctant, implent doloribus! Beatus
ille dives qui inventus est sine macula, &
qui post aurum non abiit, nec speravit in pecu-
nia thesauris. (c) Timor Domini paradisius be-
nedictionis (d) Paucis Sapiens est complexus
omnia. Iustus comedit, & replet animam suã;
venter autem impiorum insatiabilis. (e) E-
xemp. utriusque divitis in Elau & Jacob.
scriptura proponit, qui divites erant valde
&

a Eccl. 31. 5. b Job. 5. 5. & seq. c Eccl. 31. 8. d
Eccl. 40. 28. e Prov. 13.

& simul habitare non poterant, nec sustinebas
 eos terra peregrinationis eorum pro multitudine
 gregum. (a) Via uterque diversa ad divi-
 tias progressus est, alter à Deo, alter ab opi-
 bus ad felicitatem divitum contendebat. Hic
 quidem inter opes suas inops, ille, in sua et-
 iam inopia, dives. Neque obscurus futuro-
 rum (quanquam ignarus) vates Isaacus, qui
 ita benedixit Jacob, ut à cœlo auspicaretur
 his verbis. *Dei tibi Deus de rore cali, & de
 pinguedine terra: contra vero Esavo. In pin-
 guedine terra, & in rore cali erit benedictio tua*
 (b) Tu vide, benedictionem Jacobi an Esau
 malis? Ille profecto optimam elegit partem:
 quam Esau turpe ventris mancipium, lentis-
 pulcicula vendidit: *Sed esca ventris. & venter
 esca, Deus autem & hunc & has destruet.* (c)
 Talis esca ipsorum, qui cum aspirarent ad
 carnes & ollas Ægyptiorum, à Deo averfi
 sunt, quibus adhuc esca erant in ore ipsorum,
 & ira Dei ascendit super eos. (d) certior feli-
 ciorque esca, quam Deus dedit timentibus se?
 (e) Quocirca jacta super Dominum curam
 tuam, & ipse te enutriet; non dabit in æternum
 fluctuationem justo. (f) Hanc suis, in extrema
 paupertate regulam, Seraphicus ille Francis-
 cus

a Gen. 36. b Gen. 27. 28. 40. c I. Cor. 6. 13. d
 ps. 77. e ps. 110. 5. f ps. 54. 23.

eus dedit, cuius etiamnum fiducia, tot mil-
 lia religiosorum hominum, contemptis ne-
 glectisque opibus Deum sequitur, neque
 ullus unquam sua expectatione fraudatus,
 fame aut inopia perire compertus est. Quin-
 que horum millia, ex sola mendicitate vi-
 ventium; Afisium confluxerant, quos hac
 sola spe, tanquam opimo patrimonio, ditavit
 Una urbs Aquisgranum, neque magna ad-
 modum, nec frequens sed decim cœnobia ho-
 minum Deo consecratorum continet; pau-
 cula, si cum vicino Leodio, aut Colonia U-
 biorum componatur, quibus prædia census,
 præventus ex hæreditate paterna nulli, aut
 certè exigui, nulla si paucos exceperis, nisi
 cum Deo occupatio magna parte, corrogata
 stipe, vitam tolerat. Hos tamen omnes curat
 ille, *qui dat jumentu escam ipsorum, & pullis
 corvorum invocantibus eum* (a) Infallibilis
 atque æternæ veritatis regula est, *Iacta su-
 per Dominum curam tuam, & ipse te enutriet.*
 Hæc, in extrema egestate, naturæ potius sub-
 vertit, transmutatve ordinem, quam quic-
 quam in Deum sperantibus deesse patitur.
 Hæc filijs Israel de cœlo manna, ex aère co-
 turnices, ex petra aquas dedit. (b) Hæc Eliam
 per corvos, (c); Elisæi convivas centum vi-
 ginti

a. Ps. 146. 9. b Exod. 15. c 3. Reg. 7.

ginti panibus, *a* Daniele in lacu Leonum per Habacuc satiavit, *b* Elisæi viduæ è vacuis dolijs suffecit oleum. *c* Sampsoni, post mille hostium cædem mandibula patratam, ex dente fontem aperuit, *d* Quid adhuc fluctuas? *lacta super Dominum curam tuam.* citius natura, quàm Dei fides mutabitur. *Qui timetis Dominum credite illi, quia non evacuabitur merces vestra* e Non illa tantum veteris ævi miracula hoc restantur, Christiani paria viderunt. Israelitas Deus mannâ aluit, & olim quoq; anno Christi 455 in Phrygia, Gallacia, Cappadocia, post ingentem pestis famisque vastitatem, ob perfidiam Theodosij Monachi aliorumq; divinitus inflictam, qui superfuere manna cœlitus demisso aliti sunt, dum sequenti anno tellus inarata fruges profunderet. (*f*) Israëlita, fonte de petra educto, recreati sunt. Et Carolus Magnus, Aquisgraniconditor, anno Domini 772. quo Saxonum gentem domuit, paria expertus est: cum enim occupato Eresburgo, ad destruendum delubrum & Idolū Ermenful versus, siti extremâ, aquis deficientibus, exercitus premeretur,
fons

a 4. Reg. 4. *b* Dan. 14. *c* 4. Reg. 4. 6. *d* Iud. 15. *e* Eccl. 1. 8. *f* Ps. 36. 3 *g* Niceph. Call. l. 15. *hist. Eccl. c. 10.*

fons medijs in castris plena luce excitatus,
 hominibus jumentisque suffecit, dum feliciter
 confecto negotio se reciperent. *a* Sampson
 fontem unum excitavit: centeni fontes à
 sitientibus Christianis excitari leguntur. Se-
 mel pane Eliam refectum per coruum legi-
 mus, millies primū Anachoretam Paulum,
 quem 60. annis minister Coruus aluit, gemi-
 natā etiam portione cibi cum D. Antonius
 hospes accederet. *b* Elias viginti panibus
 centum homines pavit, S. Faustulus in Eccle-
 sia B. Laurentij Martyris, post Longobardo-
 rum irruptionē, instauranda operarios om-
 nes uno pane, divinitus suppeditato, refecit;
 ut collecta majori quantitate fragmenta ad
 refectioem alteram, & hujus reliquiae ad
 tertiam, idq; per dies omnino decem suffe-
 cerint; dum opus in summa panis inopia, fi-
 nem acciperet. *c* Quisquis es in necessitate es?
taeta super Dominum curam tuam. DOMI-
NVS PROVIDEBIT. Cæsaris hoc Maximiliani
 II. est Symbolum, Sit illud & tuum, non in
 tabulis, sed corde scriptum. *Dominus provi-*
debit etiam per miracula. Beatus dives qui
inventus est sine macula &c. fecit enim mi-
rabilia in vita sua, qui probatus est illo
& per-
a Chron. Franc. & Bar. tom. 9. anno. 772. b
S. Hieron. in vita. c Greg. Dial. l. 3. c. 37.

Et perfectius est, erit ei gloria aeterna. (a) Quod si dicas Sanctis quoque hominibus, & Deo nixis, quandoque in fame, siti, frigore, & nuditate laborandum fuisse, idque etiam de se illam Ecclesiae columnam, Paulum, quo nemo firmitus Deo subnixus steterit, expertum fateri; proindeque regulam hanc nonnunquam fallere: Respondebo, & nonnunquam filio necessaria postulanti, à parente negatum fuisse subsidium, ut preces orantis intenderet, affectumque acueret amantis; vix repertus, qui denique non inflecteretur. Quomodo miseretur pater filiorum; miserus est Dominus timentibus se. b) Verū tamen quando Apostolicis viris quicquam defuit? Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt nihil. c) Tam certae fidei, tam propensae in te affectionis Dominus est, ut omnem etiam matris in prolem amorem vincat. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. d) Licet quandoque non abundaveris, ditior tamen quocumque futurus es divite, qui confidit in divitijs suis, qui saepe ex ava-

a Eccl. 31. 8. b Psal. 102. c Luc. 22. d Isa 42.

ritia parcius sibi quam Deus in se confiden-
 tibus subministrat. Accedit, quod mille casi-
 bus divites ad extremam calamitatem reci-
 dant, quando nec unus quidem subnixum
 Deo affligit. Securior omnino thesaurus tuus
 in manibus & custodia Dei, quam hominum
 futurus est. Indubitatum & irrefragabile ma-
 net. *Melius est modicum iusto super divitias
 peccatorum multas (a)* Si res aliquando nobis
 angustior; ne subito existimemus, De nos
 promissa fallere. Medicus ille, inquit Augu-
 stinus, cui nos totos commisimus novit, quando
 apponat, & quando detrahat, sicut nobis judi-
 cat expedire (b) Et B. Bonaventura unum, ait
 ex tribus putandum est, avaritiam projicien-
 tibus pro Deo aut quod providebit eum Domi-
 nus necessarius; aut cum victu in penuria dabis
 homini vires quas in abundantia posset habe-
 re, & hoc est jucundius de modico esse fortem;
 aut quod subtraxit corpori refundetur menti.
 utcumque res ceciderit, dives futurus es, et-
 iam in paupertate; quia æquo animo pos-
 sessis acquiesces, habiturus quod satis est.
*Melius enim est parum cum iustitia, quam
 multi fructus cum iniquitate. (c)*

Persuasi, nisi ferreus sis, & desperatæ cu-
 pidi-

a Psal. 36. 16. b De Serm. Domini. c Pro-
 verb. 26.

piditatis homo, quisquis hæc intelligis. Si dives esse volueris, Deus ante tibi quam fortuna concilianda est. *Si volueris mandata servare, conseruabunt te, (a) Nolite igitur amittere confidentiam, quæ plenam habet remunerationem. (b) Si ex me scisciteris, qua via incedendum, ut certus sis, te Deum ante diuitias quærere? ostendo paucis. Hanc tibi præfige legem, nūquam violandam. VT QVACVNQVE IN VITÆ CONDITIONE, QUALICVNQVE DEMVM ARTE AD DIVITIAS NITERIS, NOLIS QVICQVAM TIBI ACQVIRERE, QVOD SCIAS CVM LEVI ETIAM PECCATO CONIUNCTVM: Servit hæc regula omni hominum ætati, & ordini: ad quam nisi studium divitiarum exigas, Mammonæ non Deo servies Iudas eris, qui exigua pecuniola Deum traditurus es. Ceterum si ad legem hæc actiones composueris: ne diffide quæcunque tandem fortuna premat Deum obligatū habes; debet, negare non potest: obtinebis. *Homo homini exigua chartula obligatione confringitur: Deus tibi, & tantis voluminibus cavet, & tamen debitor non tenebitur? (d) certus esto, Deus providebit.**

QVÆ-

a Eccl. 15 16. b Hebr. 10. 35. c Chrysol. ser. 25.

Q V Æ S T I O VI.

*Quis labor, & qua sollicitudo adhibenda
de viuis sectanti?*

Iam ambigere nonnullos suspicor, quibus
constitutum est in Deo spem suam figere;
frustrane noster futurus sit labor, & vigilan-
tia ad comparandas opes; cum enim Domi-
nus teneatur lege promissorum illi, qui non
confidit in homine & non ponit carnem bra-
chium suum, a sed qui iacet super Dominum
curam suam, Supervacuis labor hominis il-
lius futurus videtur, præsertim cum Ecclesiæ
Principes moneant. *Nihil solliciti sitis, sed in
omni oratione & obsecratione cum gratiarum
actione petitiones vestrae innotescant apud De-
um* b Gratias enim antequam obtinueris, ju-
bet agere, si certus sis, priusquam petas, te
postulata obtenturum. Et Petri monitum est,
*omnem sollicitudinem vestram proijcientes in
eum quoniam ipsi cura est de vobis. c ipsius-
met veritatis hæc est oratio, Non potestis Deo
servire & Māmona, ideo dico vobis, ne solliciti
sitis anima vestra quid māduceis, neque cor-
pori quid induamini, respicite volatilia cæli,
quoniā non seruant, neque metūt, neque congre-
gant*

a Ier. 11. b Phil. 4. 6. c 1. Pet. 5. 7.

gant in horrea, & Pater vester caelestis, pascit illa, non vos magis pluri estis illi? subjungit hac omnia gentes inquirunt, quarite ergo primum regnum Dei, & hac omnia adjicientur.

(a) Hæc oratio ita à quibusdam olim accepta est, ut nefas ducerent Monachum ac Deo consecratum quicquam pro victu laborare. Euchitæ illi dicti quosdam hodie ex Anabaptistis sectatores habent, Hos more volucrum, sine cura vitam laudantes, B. Augustinus ridet, quæritque. *Cur ergo illi manus otiosas, & plena repositoria volunt habere? cur denique molunt & coquunt? hac enim aves non faciunt?* (b) Nimirum divinæ literæ vastum sunt mare, quod scopulos tamen suos scyllasque habet, ad quas non pauci impingunt, qui suo nimium ingenio tribuunt, & sobriè minus provehuntur. Sollicitudo illa à Domino rejicitur, quæ cum turbatione est. Qui circa temporales curas abripiuntur, his illud Christi ad Martham objicitur, *solicita es & turbaris erga plurima, porro unum est necessarium,* (c) quod verò illud? *solicitum ambulare cum Deo tuo.* (d) ut Magdalena suo exemplo docebat, hanc primum vult esse curam, alteram

a Matt. 6. 24. & seq. b August. de oper. monarch. c. 23 tom. 3 c Luc. 10. 41. d Micho 6. 8.

ram temporalibus impendi postulat. D. Thomæ Aquinatis hæc est expositio. *Cum Dominus ait, nolite solliciti esse, non hoc dicit ut ista non procurent, quantum necessitatu est, undè honestè potuerunt vivere; sed ne cura temporalium retrahamini ab æternis.* (a) Ordo tantum exigitur, *Anima plus est quàm esca*, regnum Dei terreno præferendum. illius ergo cura debet esse potissima; aliud non negligi: neque enim alia nobis ratione concessum nisi per laborem à superis. Minori Deus miraculo à cælo manna profundere potuit, quàm de terra educere segetem, ea lege atque ordine succrescentem. Minus erat Angelorum manibus, quàm hominum ista confici.

Poterant zytho vinove fluere rupes, quæ aquis scaturiunt poterant & panem arbores pro pomis fundere, poterat verbo Deus tot vrbes palatiage excitare, quot unquam orbis, magnificentia ac numero tulit maxima; verbo, paradus tota esse tellus potuit; sed lex illa Adamo posterisque lata est, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram de qua sumptus es.* (b) Et homo nascitur ad laborem sicut avis ad volatum (c)

C

Sed

a) D. Thom. in Cant. b) Gen. 3. 19. c) Job 5. 7.

Sed alius est labor prudentium: alius stultorum. Labor stultorum affligit eos (a) Vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. (b) Bonorum autem laborum gloriosus est fructus, & que non concidat radix sapientia. (c) Si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent vires, (d) quanquam non deficit etiam in quem illud Sapientis cadat. Stultus complicat manus suas & comedit carnes suas, dicens: melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore & afflictione animi. Et alius reperitur, qui laborare non cessat, nec fatiatur oculis eius divitijs, nec recogitat dicens: cui laboro? Sed attende quo Epiphonemate hunc laborem Sapiens coronet. In hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima. (e) Concludat hanc Sapientis filij doctrinam pius ac Sapiens Pater. Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. (f) intellige, ambulandum tibi esset in hisce diebus peregrinationis tuæ non sedendum aut standum in vijs Domini. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. (g) Primum est timere Deum; alterum est laborare in vijs seu præceptis Domini;

a) Eccl. 10. 15. (b) Sap. 3. 11, c) ib. 15. (d) Sap. 6. 7. (e) Eccl. 4. 6, 8 (f) Ps. 127. 1 g) p. 1282.

mini; tertium, si victus aliunde non suppetat, pro illo acquirendo sollicitum esse. & hæc qui facit, beatus pronunciat.

Quantum vero laboris ac sollicitudinis adhibendum sit: quisque tum ex ratione status, cōditionis suæ, tum ex necessitatis incumbēntis mensura facile colliget. Alius enim labor agricolam, alius civem, alius pauperem, alius diuitem, alius rudem & indoctum, alius eruditum & honoratum, alius religiosum atque Ecclesiasticum, alius profanum hominem decet. Nonnullus ex imperio, alius ex voluntate labor assumitur. Omnibus tamen hæc præfixa ad opes consequendas regula est. *querite primum regnū Dei & iustitiam eius, & cetera adicientur.* Omnes in vinea Domini versantur, Domino ante omnia seruiendum. Opes huius laboris auctarium potius sunt, quàm merces. Peregrini omnes ad patriam cœlestem contendimus, viaticum quidem comparandum, sed cauendum ne præposterè viaticum magis, quàm viam spectemus: Non enim via propter viaticum; sed propter viam viaticum. Secundarius iste labor est qui diuitijs parandis impenditur. Obseruandum; quantum tibi viæ fortasse restet, ne quò magis ad senium procedis (qui morbus multorū)

est) tanto maiori cura opes congeras. Quid enim magis stultum, quam ubi minus via restat, plus viatici quarere, facile omnia contemnit, qui se quotidie cogitat moriturum. (a) Ergo à quouis suis ita auspicandus labor; ut quemadmodum olim Ethnici quoque lenserunt. |

A Ioue principii Musa, Iouis omnia plena. (b)
Sic nos Christiani illud carmen identidem repetamus.

Adiutorium nostrum in nomine Domini. (c)
Prima igitur atque vniuersalis omnium regula hæc esto.

PRINCIPIUM ET FINIS LABORIS QUÆSTIOSI DEBET ESSE DEVS.

Hanc ipsa natura à Deo condita, hanc etiam diuinæ leges, sine omni exceptione præscribunt. *Quærite primum regnum Dei.*

Peccant contra hanc legem quorum intentio ac cura prima est, ut rem suam auctiorem faciant. Similes illi, qui ideo sibi iter suscipiendum statuit, ut viaticum habeat. peruersitas hæc manifesta est, quæ animam corpori, æterna caducis, diuina humanis posthabet. Hic error non tantum à sæcularibus, qui propter opes potissimum negotian-

a) Hier. ep. ad Paulinum, b) Virgil, c) Psal. 123. 8,

iantur, potest admitti; verum etiam viris
 Ecclesiasticis, qui iccirco beneficium ad-
 eunt, ut redditibus fruantur; qui non quæ-
 runt primò regnum Dei, si propter ventrem
 Deo seruiant. Mutandum omnino consilium
 & hic status adeundus, obeundumque mu-
 nus; ut Deo seruias. *Cætera adijciuntur* Hæc
 prima Fundatorum mens. non in otiosos
 luxuriososque ventres, sed Dei Ecclesiæque
 Ministros hæc impensa subsidia. *Noxne ani-
 ma plus est quam esca? Diuitias quas deuorauit,
 euomet, & de ventre illius extrahet illas
 Deus.* a Verè multum lignum offensionis est
 aurum sacrificantium, va illis qui sectantur
 illud. b Sectari illud nequaquam debet,
 qui ex merito illud vult consequi; non de-
 betur nisi Deo seruiantibus.

Aberrant ab hoc scopo & illi qui publica
 Reipub. munia eo præcipuè consilio ad-
 eunt, ut locuplerentur. Aliud omnino spe-
 ctandum, Reipub. salus, quæ in religione ac
 pietate fundatur, bonis moribus excolitur,
 legibus regitur ciuilibus. hæc qui negligunt,
 in ouile Christi, hoc est in Reimp. Christia-
 nam, non ut pastores ex Seruatoris nostri
 sententia, sed ut fures & latrones irrum-
 punt: spoliant tantum ac vastant, non custo-

C 3

diunt

a] Job 20. 15. b] Eccl. 31. 7.

diunt. Mutandum sanè propositum erit; & Magistratus accipiendus ut communis vrbis salutis ad diuinas humanasque leges tuendas prælis, non ut proprijs emolumentis seruias; hæc, cum minime spectaueris, à Deo *adijciuntur*. Infallibilis hæc regula est, *Non potestis Deo seruire & Mammona*. Huic seruit, quisquis non propter Deum, sed diuitias propositas ad opus suscipiendam impellitur. Tu conscientiam consule, & intelliges quo pondere mouearis.

Quicquid agunt homines, intentio iudicat omnes.

Nemo ab hac lege eximitur, omnium in opibus parandis scopus Deus esse debet, non Mammona. Seruus, an liber, negotiator, an literatus fueris, & seruitium, & studium, & negotiatio ad animæ salutem, Dei-que honorem dirigenda sunt, opes sollicitè quærendæ non sunt, *adijciuntur*.

Alter regula generalis est OMNES ACTIONES NOSIRAS, QUIBVS LVCRVM ALIQUOD COMPARAMVS, HVMANIS AC DIVINIS LEGIBVS CONFORMANDAS ESSE. Hanc & ratio dicat, & Christus præscribit. quærite primum regnum Dei & iustitiam eius. Peccant contra hanc primo quotquot cum aliorum iniuria suas opes augent, quotquot
aut

aut dolo, aut vi fraudant proximum. mille
 hic artes negotiantium, quas longum sit
 enumerare; conscientiam Deumque testem
 habeant, qui facile scopulos aperiet. Ut id
 dicam, quam leuissimum & quotidianum
 multorum vitium est, solo mendacio carius
 merces obtrudere, dispendium esse tuum
 non lucrum existimes, nam si rationes tan-
 tum humanas consules toties mendax, de-
 nique fidem nec iuratus habebis; auertes
 crebrum emptorem, qui copiosius affue-
 rit, si fidem facilitatemque in te comperit-
 set. taceo famam cum conscientia laesam
 maiora argento bona. recte Chilon *Dam-
 num turpi lucro preferendum est, illud enim
 semel dolet, hoc semper.* a Non minus sapien-
 ter Augustinus *lucrum fecisti, sed ut lucrum
 faceres, Deum offendisti; plus perdidisti, quam
 acquisuisti* b Audiant & hoc loco Caput
 Ecclesie Clerici, & nec ubi impingant, dili-
 genter obseruent. *Pascite qui in vobis est
 gregem Dei, prudentes, non coacte, sed sponta-
 nee secundum Deum: neque in perniciosa gra-
 tula et voluntarie.* c Tale lucrum illorum
 est, qui creditum sibi gregem aut negligen-
 ter curant, aut exemplo destruunt, tum illo-

C 4 rum

a) Laert in vita Philot. l. 1. c. 4. b) in Psal.
 123. c) 1. Pet. 5.

rum, qui Ecclesiae seruitio destinati, officia pietatis sine pietate obeunt. qui inter psalmodias templorum labijs suis glorificant, & cor eorum longè à Deo est a qui mutilant, ab-rumpunt, aliquando etiam prætereunt præ-cum Canoniarum lectionem, hi nimirum iniusto ditantur Ecclesiae censu, ac restitu-tionis legibus rigidè tenentur. Deo seruenti-bus hi redditus destinantur. Heu verum ni-mis, certumque lignum offensionis est aurum *sacrificantium!* vix illis! *maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.* a Benedictionem à liberali & larga Dei manu expectemus *scor nostrum non reprehenderit nos, tunc enim fiduciam habemus ad Deum.* b In eundem impingunt non raro scopulum, qui ad cla-uum Reipub sedent, & non qua æquitate sed quo suo commodo pleraque admini-stant, unicè curant. Scopuli hi perquam fre-quentes, & cautelis ad evadendum opus est. *Non accipies personam nec munera quia excæcant oculos sapientum, & maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sangui-nis innocentis.* d Non ditaberis hac iniquita-tate, *quærite iustitiam, & cætera adijcien-tur* Præclarè B. Eugenius reiecit hominem pro-

d) Isa. 29. 13 b) Ier. 48. 10 b) 1. Ioan. 3. 21. c) Pont. 16. 19, d) ibid. 27. 26.

pro foribus importunè munus obtruden-
 tem. *Nondum ingressus es domum & iam vis
 corrumpere Dominum?* De quo ita huius fa-
 cti memorator Gregorius, quo *cautius fugi-
 tabat munera ad eum undique multipliciter
 confluere: hoc quoque fere ubique accidit: ut
 fugiāt dum quaruntur, dum fugantur accele-
 rent: Immoderatis etiā tributis onerari ma-
 gis subditi, quam ornari ditarique potentes
 solent.* a Verba Isidori sunt: *Magnum scelus est
 rē pauperā prestare diuitibus, & de sumptibus
 inopum acquirere fauores potentum: arenti
 terra aquam tollere, & flumina quæ non indi-
 gent irrigare b quæ quod accepere nimium,
 in mare refundant. Va illi qui multiplicat
 non sua, usquequo aggrauat contra se den-
 sum lutum. c lutum est, neque in usum, sed
 onus tantum nostrum coacervatur, quid-
 quid iniuriā congeritur.*

Peccant deinde contra hanc regulam, qui
 nec tempus nec modum in opibus conge-
 rendis seruant, quibus illud euenit quod
 immodicæ edacitatis hominibus, qui im-
 moderatione nimia ciborum, stomachum
 obruunt, & virium sanitatisque fomentis

C 5

vale-

a) lib 22. moral. b) lib. 3. de sum. bono. c) Habacuc. 2.

valetudinem infringunt. Inuenies Tantalos
 perpetuo lucro inuantes sed irrito labore,
 qui vix sibi imperare possunt, ut semihoru-
 lam suis occupationibus diurnis suffuren-
 tur, eamque diuino sacrificio præsentes im-
 pendant, ut matutinum vespertinumque
 tempus, ante & post labores, Deo conse-
 erent; ut sacris Ecclesiæ diebus ab opere
 profano manum contineant, tanquam ad
 metalli fodinas mancipati, sed Danaidum
 dolio hauiunt opes, nunquam implentur;
 aut certè, quod minus tormentum non est,
 partis non fruuntur. a Nimirum *qui seminat
 in carne sua, de carne metet & corruptionem.*
 b *Convertimini potius à vijs vestris prauis,
 & ambulate vias Domini, seminate vobis in
 iustitia & metite in misericordia.* c *conside-
 rate coruos, Deus pascet illos, quanto magis
 vos?* d *quisquis es, dic cum Davide. e Deus
 Deus meus ad te de luce vigilo f Iacta super
 Dominum curam tuam & ipse te enutriet.*
 Cum eodem expertus fatebere. *Mihi au-
 tem adherere Deo bonum est, ponere in Domi-
 no Deo spem meam.* g

Nec verò hæc difficilia futura sunt, cui
 iam antè persuasum, hac potissimum via ac
 ratio-

a) Gal. 6. b) Osee 10. 12. c) Luc. 12. d) Ps. 62.
 2. e) Ps. 54. 23. f) Ps. 72. 28.

ratione diuitias parari, Nam longè duriora sunt quæ mundus opes sectantibus præcepta scribit, si cum ijs, quæ hæctenus exigo, comparentur. Inter quot terræ marisque discrimina miserrimi illius aſſectæ iactantur? Hic durissimam agricolis, incertam mercatoribus, calamitosam prorsus militibus, anxiam curarumque plenam omnibus vitam præscribit. Lex una, & facilis est Christi. *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & cætera omnia adicientur vobis.*

QVÆSTIO VII.

An homini unquam desint necessaria, quæ diuina se prouidentia totum fidenter committit?

Qui hanc ad animum suum cogitationem admittit, quam regius Plaltes habuit, dum caneret: *a Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & universi qui habitant in ea:* hunc, vel negligentem rerum suarum provisorem Deum facere, necesse est, vel certè etiam admittere, quòd universorum ipse, ab ultima terræ centri arenula, ad supremum cœlorum ac Cherubinorum Angelorum curam administrationemq; prorsus omnem suscipiat: ita quidem, ut siquid

C 6 sit.

a) Psal. 49 12.

fit, quod citra extraque Deum authorem geratur, hoc manifesta contradictione sententiæ, & illius verè sit, per quem facta sunt omnia, & illius esse non possit, qui non curat omnia. Tam verò inter homines nemo deliravit hæctenus, qui perversa ad eò atque adynata de suo creatore pronuntiaverit. Diversa planè Sapientis olim ad Deum vox audita est; cum, exclamaret *non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus.* a Quam veritatem, cum ex ipso hausisset sapientiæ fonte Christo Apostolorum Princeps, suis imprimere discipulis conatus est, ut inanis noxiæque curæ vacui, illius sese providentiæ toti submitterent, cui cura est de omnibus. *Humiliamini, inquit, sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.* b

Et si tantorū nobis hac in re deesset virorum autoritas, ipsa ratio manifesta luce cæcas mortalium perstringeret mentes, apètaque veritate convinceret. Iuvat hic in suis Institutionibus audire Lactantium. *Cum mundum, inquit, omnesque partes eius videmus, quemadmodum mirabilis ratio gubernet.*

a) Sap. 12. 13, b) 1. Pet. 5. 6 c) lib. 7. c. 1.

bernet, cum cœli temperatio, & æqualis in ipsa varietate cursus astrorum, luminumque cœlestium, temporum constans ac mira descriptio, terrarum varia fecunditas, plana camporum munimenta, & aggeres montium, viriditas ubertaque silvarum, fontium saluberrima eruptio, fluminum opportuna inundatio, maris opulentia & copiosa interfusio, ventorum diversa & utilis aspiratio, ceteraque omnia ratione summa constant; qui tam cæcus est, ut existimet sine causa esse facta, in quibus mira dispositio providentissimæ rationis elucet? si ergo sine causa nec est, nec fit omnino quicquam, & providentia summæ Dei, ex dispositione rerum, & virtus ex magnitudine, & potestas ex gubernatione manifesta est. Hebetes ergo & insani qui providentiam non esse dixerunt. Quod si aperta Dei in subiectis homini creaturis elucet providentiâ, an hanc ipsi, ad omnem casum fortunamque homini, de futuram existimas? Utor hic illo quo ad suos auditores ipse Christus usus est argumento. Respicite, inquit, v. latilia cœli, quoniam am non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa: nonne vos magis plenus estis illis? a. Quantala res inter creatu-

ras Dei passer est, vix aliquod illius apud ho-
 mines pretium est, sive fames premat, sive
 mors opprimat, sed qui ab hominibus sper-
 nitur, Deo tamen curæ est, cuius affectum
 Sapiens his verbis extollit. *Diligis omnia
 quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* a
 Rursum Christum te convincentem audi.
Nonne duo passeressesse veniunt (en animal-
 culi vilitatem) *& unus ex illis non cadet su-
 per terram, sine patre vestro?* en curam in re
 vilissima Numinis. Vis abiectius tibi aliquid
 ostendam passere, & simul tamen non im-
 parem Dei curam. *Vestri autem* (ita Sapien-
 tia æterna subiicit) *& capilli capitis omnes
 numerati sunt.* Nolite ergo simere multis pas-
 seribus meliores estis vos. a Expende obse-
 cro, mi Christiane, qui tantum passeruli
 unius sollicitudinem gerit, ut nec in terram
 quidem citra illius providentiam delaba-
 tur, tantam tui curam sustinet, ut capillo-
 rum etiam in capite numerum ineat, tam
 vigilantè custodiat, ut promittere auditus
 sit, *nec capillus de capite vestro peribit?* b cu-
 ius sapientia infinita est, ut latere hanc nihil
 tui polli, immanenta est potestas, *ut attingat
 à fine u, que ad finem,* bonitas incircumscri-
 pta, ut in omnibus tibi optimè velit: an tu
 hunc

a) Sap. 11. 25 b) Matt 10. 29. c) Luc. 21. 18. J

hunc talem tantumque Dominum, qui patris erga liberos curam affectumque superat, aliqua in re sollicitudinem tui providentiamque deposuisse existimabis? Hoc si sentias neque Dei magnitudinem nosti, neque tuam exilitatem. Non credes afferenti *sine me nihil potestis facere*? Nihil est quod ipsius providentiæ subtrahas, nihil quod d'fectioni nihil, nihil. In maxima, minima, media, ipse & moderator, & actor influit. Dei magis est quod agis, siquid agis, quam tuum. Tu nihil sine illo, ille sine te potest omnia.

Quid ad hæc reponis? an exceptionem nosti, quâ ille tecum (si peccatum tollas, quod tamen deficiendo committitur) non operetur? quâ cum alijs, ex quibus tua pendet vita ac felicitas, non influat? quâ quicquam, sine certa rerum causarumque ordinatione, patiatur effluere? quâ effectui quicquam destinet æternis providentiæ regulis non circumscriptum! Attende quid dicam, si quid tibi fortuito ad opes vel inopiam, ad gloriam vel ignominiam, citra Dei ordinationem accideret; nō tam deesset tibi Deus, quàm tibi Verbo cum Siracide absolvam: *bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas*

flas à Domino a Abundat ager frugibus, vi-
ris, vuis, pomis arbor? à Domino est Surgit
tempeftas, & fegetes sternit, uvas decutit,
arbores evelit? & hoc à Domino est. mori-
ritur amicus, & locuples tibi accedit here-
ditas à Domino est, irruit inimicus, & tuis
tete poffeffionibus exuit; & hoc quoque à
Domino est. elevaris opum tuarum præfi-
dio, atque inter proceres Reipub. numera-
ris; à Domino est. deijceris improvifo ali-
quo cafu, seu Principis offenfione, & opi-
bus, & honore: non minus hoc ipfum à Do-
mino est. Aeternis hæc omnia providentiæ
legibus fluunt ordinata. Fortunam aliam
ignoramus, quam Dei voluntatem.

Agnovit expertusque est, hanc divinæ
erga te providentiæ curam Hebræus Pfal-
tes dixi, inquit, *Deus meus es tu, in manibus
tuis sortes mee.* b Novimus qua ratione for-
tes duci foleant. Variæ exponuntur in offi-
cina quapiam merces, ac pretiofa quando-
que cimelia, vafa argentea, aureaque, non-
nunquam & integræ poffeffiones domum
agrorumque collocatur inter hæc vna for-
tium, quæ diverfis hæc fchedulis complexa
offert; læpius tamen vacuis deludit, quam
plenis favet. Ex hac vna quandoque fatuus
ple-

a) Eccl. 11. 14. b) Pfal. 30. 15.

plenam, sapiens inanem reportat sortem. spes multos fallit, paucos ditat. Quod si ille, qui sortibus præfectus est, omnes voluisset aliquo ditari munere, completis id fecisset schedulis; nunc cum vacuas apposuerit, nonnullos falli necesse est. Longè tamen Deus sortes moderatur certius, qui suis has manibus ita partitur; ut, seu plenam, seu vacuum, ipse destinatio porrigat: nihilque, velut ex vrna, fortuito educatur. vnde disertè psaltes monet, *in illius manibus sse sortes collocatas*. Sunt inter Astrologos, qui siderum atque imprimis Planetarum influxioni in vitam fortunamque mortalium plurimum tribuant, ideoque ut futuram hominis sortem, felicemque aut infelicem vitæ decursum explorent, observare nativitatæ cuiusque tempus assolent, ut sub cuius potissimum Planetæ dominantis influxu hanc lucem viderint, notent, ac secutura ex hoc vitæ fortunam metiantur. Hinc alium stivæ, alium scepro, alium sterili thalamo, alium secundo destinant. alteri opes, aut honores; alteri paupertatem, aut ignominiam deputant. Sed hi plerumque & fallunt, & falluntur. Veriorem ego longè in Christi Schola illius fortunæ ex astris providentiam reperio. Apocalypticus ille Astrolo-

gus Joannes vicit similem filio hominis,
 qui habebat in dextera sua stellas septem a
 In dexteraneimpe Dei septem stellæ Plane-
 tarum versantur, quæ ipse vitam nostram,
 tanquam author felicitatis omnis mode-
 ratur *Septem stellas*, ait Christus, *Angeli sunt,*
(sive Episcopi) septem Ecclesiarum. ut si di-
 ceret, hæc illorum dignitas meis in mani-
 bus est, largior cum libet, & adimo. *Sortes,*
& gloria illorum, in meo sunt manibus.
 Sæpe Regi alicui potenti, cuius, vel favore
 elevaris, vel odio belloque premeris, tuam
 fortem imputas; at falleris: *Sicut divisiones*
aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quo-
cunque voluerit, inclinabit illud. b Etenim
 ut de cælo pluit super iustos, & iniustos, ita
 opes & inopiam super mortales dividit. ut
 pluvia alibi cum ubertate fecundat agros,
 inundat cum sterilitate alibi; ita per Regum
 liberalitatem alios Deus ditat; alios per
 eorum exhaurit avaritiam. Non sine expe-
 rientia David professus est. *Deus, in ma-*
nibus tuis sortes mee: tenui opilionis fun-
 gebar munere, fratribusque in servitu-
 tem deditus alimenta pugnaturis subvehe-
 bam, & tu mihi subiecisti vires & animos,
 ut contra formidandum Israëlitis Golia-
 thum,

a) Apoc. i. 16. b) Prov. 21. 1.

thum, fundæ lapillisque paucis armatus, & pugnam aggredere, & victoriâ reportare, & glorioſum præana triumphans audierim: ex opihone repente exercitatus miles, ex milite exercituum Imperator. Iam factus a Samuele oleo, atque in Aula factus Princeps, Regij filij intimum de meritibus amorem, favoremque plaudentis ad plures victorias populi, Philisthæorum terror, & Regalis filiæ sponſus, ut subito erectus, ita deiectus subito; nuper Sceptro, ad gloriam mox gladio ad ignominiam deſtinatus, exul Aula, infidijs varijs petitus, uni obiectus discrimini, amenti ac propudioso ſimilis homini, Philisthinorum ſervus quoque, quorum antè fueram Dominus, nihil præter ſpem retinui reliquum, quod viderem *tuis in manibus ſeruis meas.* Neque ſpes feſellit in te confidentem, quem ex ore Moyſis dicentem acceperam; *ego occidam, & ego vivere faciam. percutiam & ego ſanabo.* a Per hos rerum caſus, atque indigentia exercitamenta, ad ſummas opes maiestatemque Regum denique eductus ſum. Te uno, o Deus, ſortes vitæ fortunæque meæ moderante. Tanti eſt divinæ ſeſe providentiæ totum committere.

Deni-

a] Deut. 32. 39.

Denique, audi mi homo, quam certam tibi ausim promittere Dei ad omnem necessitatem providentis curam. Deus cum te creare & conservare hoc in mundo constituit, simul illam sibi necessitatem volens imposuit, ut alimentis ad vitam requisitis provideret. Qui equum sibi comparat, imprudens sit, nisi de pabulo prospectum eat. Qui servum conducit, servum alit necesse est, tantoque id præstet maiori cura, quanto gravioribus illum rebus administrandis præfecit. Deus nec liliam quidem agri creavit, cui hanc curam non visus sit impendere, & existimas quod illam tibi possit denegare; Sapiencia te æterna hoc argumento prorsus stringit. *Considerate ait, lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus sicut unum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modica fidei a Voces has [quanto magis) te velim altius expendere. Nempe super lilia es, mi homo, qui præes agris hortisque integris, super lilia qui ipsis dominaris animantibus, super lilia, qui ipsis sideribus cælisque heres destinatus; his tamen*

univer-

universis Deus abundè prospicit, *quandò magis* eorum Domino provisurus. Non ignorabat hæc purpuratus ille Hebræorum vates, qui, cum admiratione tantæ circa hominem Dei providentiæ, exclamat. *Quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* a An existimas quòd hunc, quem constituit super omnia negligere possit, dum curat omnia? Ille hominem prætereat, qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum? b Deseritur à parente suæ prolis immemore corvorum pullus, à Deo non deseritur, ille qui coegit ad Israëlitarum in deserto pascendam ingluviem coturnices, hic cogit ad nidum muscas, ut præsidio destitutis, & præ fame hiantibus pullis in venatum cibumque cedant. Non destituuntur in necessitate corvi, & homo sit, qui se destitueudum reformidet? Maternam omnem curam Deus in homine alendo vincit, qui Patris iuxta Matrisque affectum implet. Unde verba hæc sunt Dei, pro nobis tam amanter solliciti, quæ vel desperatissimum possint hominem in
spem

a) *Psal. 8. 5. b) Psal. 146. 9.*

Spem erigere, quibus per Isaiam nos affatur: nunquid potest mulier obliuisci infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te. a

Exemplis multis non adstruam, rem omnium in Deo confidentium usu certissimam. Unius te suffecerit Ismaelis meminisse, qui Sara rogante, cum Matre illius Agar domo Abrahamæ eliminatus, in solitudine Bersabee, consumpto iam potu sub arbore desperatus iacebat. Locus erat ab omni humano cultu destitutus, solitudo sterilis, Mater afflata, sitibundus puer, iamque à parente fugitiva relictus, ne lamentis & morte proles, exulceratus magis animus fodicaretur. Verum Deus, cum humana deficiunt, maxime præsens, exaudivit vocem pueri, vocavitque Angelus Dei Agar de celo dicens: quid agis Agar, noli timere. surge tolle puerum, & tene manum illius, quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos eius Deus: quæ videns puteum aque, abiit & implevit, & dedit puero bibere. habitavitque in deserto Pharan b qui Ægyptia vxore ducta, ad illam denique excrevit opulentiam & magnitudinem, ut duodecim ex illo tribu

Præ-

a) Isa. 49.15 b) Gen. 21.17.

Principes, totidemque populorum Domini, per sua Castella atque Oppida divisi a prodierint. En quatum profuerit, desertum à Matre atque ab omni humano solatio ad ad Deum Ismaëlem confugere, *exaudivisti enim vocem pueri Dominus*, quem Mater deferebat. Certa, indubitata à Deo auxilia suppetunt, coniuget in nos mundus, advesetur Dæmon, amici cedant, parentes destituant; nunquam à Deo deseritur, qui Deum non deserit.

Quare hæc nobis denique regula constituenda est. Cum providentiæ divinæ sit, ita homini, tanquam creaturæ suæ prospicere: ne quid ipsi ad necessitatem desit: suam homo sollicitudinem in illum projiciat, cui cura est de omnibus, & nihil defuturum est.

a) Gen. 25. 16.

QVÆSTIO VIII.

Quo ordine, quaque moderatione versari labor noster. in sacris profanisque debeat: ut necessariis opibus non destituamur.

NEc otiosam Deus in nobis fiduciam; nec sollicitum nimis laborem postulat. Et otium, & labor prudentem moderatio-

nem, ut diximus, requirit. Novimus quāto
 Deo invisus fuerit ille Nabuchodonosoris
 labor, quo magno studio impensisq; Urbem
 Babylonem è rudibus excitatam, ad pri-
 stinum decus splendoremque erexit: nam,
 cū gloriosis ista iactaret vocibus: *Nonne
 hac est Babylon Civitas magna, quam ego
 aedificavi in domum Regni, in robore fortitu-
 dinis mee, & in gloria decoris mei.* a offensus
 tam arroganti Deus homini, qui suæ hunc
 successum industriæ totum vendicaret, ad-
 eò detestatus est Regis superbiam, ut, *cum
 sermo adhuc esset in ore Regis, vox de caloruit:
 Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex; regnum
 tuum transibit à te. & ab hominibus eicient
 te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua:
 fœnum quasi bos comedes, & septem tempora
 mutabuntur super te: donec scias, quòd domi-
 netur excelsus in regno hominum, & cui vo-
 luerit det illud.* Si tam infelicem sortitur
 exitum, tam Deo invisus est labor iste mor-
 talium, si totum rerum nostrarum succes-
 sum suæ vendicat voluntati, cur spes res-
 que nostras, laboris curarumque vacui illi
 non consignamus? Quid? quod omnis sæpè
 irritus labor noster concidat, & post mul-
 tum operis curarumque, tempestas aut
 adyer-

adversitas evertat subita, quidquid longo studio est comparatum? Ita Deus Iudaici populi labores risit, speratamq; ex diligenti agricultura messem sustulit, per Aggæum Prophetam, hanc illis industriam successu suo destitutam exprobrans, *seminastis, ait, multum, & intulistis parum: comedistis & non estis satiati: bibistis & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti, & qui mercedes congregavit misit eas in sacculū pertusum.*^a Tam igitur fallax si mortaliū labor sit, quin stivam & ligonem proijciūt agricolæ? quin operarius vineā deserit de mercede incertus? præsertim cū unius Dei, & cura, & arbitriū sit, vel abundare hominē, vel deficere. Certè hæc adeò perculere Sapientis Ecclesiastæ animū, ut dixerit: *Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientum panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus* b Videas festinato pede currentem præcipitari; atque ab alio tardiore, in opibus atque honore occupando, præverti. Videas bene instructum ab omni apparatu militem spe locupletandæ fortunæ ad bellum proficisci, exhaustū & spoliatum omnibus domum reverti; dum nudus alius rerum sua-

D

TUM

a) Agg. 1.6. b) Eccl. 9.11.

rum desperatione, eodem profectus, magnis opulentus spolijs in patriam se recipit. Videas sapientem ac modestum præ reliquo hominem, pane suo propemodum destitui, quando stultus quispiam audaxque Aulæ Principumque favore nixus, lautam mensam delicijsque fruitur. Videas eminentem doctrina virum tenuem capere ex divitijs scientiarum fructum, rudes alios ad magistratus & officia penetrare publica, magisque loculis, quam ingenio abundare. Erit inter artifices, qui antelucanis seris que fatigetur laboribus, exiguum tamen operæ emolumentum capiat, cum alias perfunctorio intentus operi, arte magis, quam labore ditetur. ita ut tempus casusque, quæ in Dei manibus sunt, vertere omnia susque deque existimanda sint. Ut quid igitur mortales in vtili cura studioque affliguntur, quando in unius Dei manibus atque arbitrio sunt omnia, qui longè à nostris semotus iudicijs, illa quæ vult ipse, præter mortalium plerorumque spem atque expectationem, exequitur. Esau primogenitum paterna benedictione privat, Jacob extraneum apud Labanum repente ditat. Nunquid in vanum nostris obnitimur studijs, quando Dei *sapientia attingit à fine usque ad finem*

nam fortiter? hoc est (ut D. Bernardus de gratia & libero arbitrio differit) à calo usque ad inferiores partes terra, à maximo Angelum usq; ad infimū vermiculū. vel, ab ortu creature usque ad finem destinatum à Creatore; sive in quem urget natura, sive quē accelerat causa, sive quem concedit gratia. Attingit autem fortiter: dum nihil horū euenit, quòd non, prout vult, potenti praordinat providentia. Deum igitur, ita velle atq; ordinare, summa lex est rerum omnium, frustra omne consilium hominis, frustra conatus omnis laborque est, frustra quæsitus exitus. Daniel in lacum includitur Leonum ipse futurus pabulum. a Ita visum hominibus, & quis aliud expectet, dum Leones stimulante fame esuriunt, innata crudelitate hominum vitæ insidiantur, Daniel inermis, imbellis, tremulus ante eorum oculos procumbit: sed Deo aliud placuit, Danieli ab inexpectato baiulo cibus subministratur; Leones famelico stomacho coram se iuvenem impunè epulari intuentur: alij Leonibus in lanienam reservantur, qui Daniele eodem destinaverant: ille à lacu ad opulentem Aulam transnigrat, hi

D 2

ab

a) Dan. 6.

ab Aula in lacum exitiumque præcipitantur. Vnde hæc tam admirabilis catastrophe, nisi, quia *non est consilium contra Dominum, a neque est, qui eius possit resistere voluntati?* b

Verùm licet eiusmodi illa sint, quæ nimiam in nobis meritò curam damnent, tamen omnem à nobis sollicitudinem laboremque nequaquam tollunt. Lata semel à Deo sententia, nunquam retractatur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* c Et hæc adeo inter Ethnicos quoque invaluit opinio, ut vulgato illorum feratur axioma,

Diis laboribus omnia vendunt.

Nota est hominis à Domino suo destinati ad agrum à lolijis purgandum fabula. Venit ille, utque ingentem spectavit campum planiciem, vriticis ac senticetis expurgandam, laboris temporisque insumendi tædio atque horrore percussus Deos supplex præcari cœpit, ut tanta agros zizaniorum illuvie liberarent. Audiit è cœlo Iupiter supplicem, iussitque adhibere manus operi, fore ut deinde votis obsequeretur. Rectè, ut quid enim postules auxiliatorem tibi Deum fieri, qui nec proprias tibi manus opem

a] *Prov. 21. 30.* b] *Esth. 13. 9.* c] *Gen. 3. 19.*

opemque velis commodare. Volentem Deus adiuvat, surgentem erigit, promovet currentem. nobiscum operatur ille, sed non sine nobis. Quid est vita nostra, nisi stadium pro bravio currentium, ubi nemini est quiescendum? Hoc tantum attendendum est, cum signum mappâ datur, ne cuncteris nec antevertas, priusquam detur, Vtrobique peccatur, & cum prævertis iustum currendi tempus, & cum sequeris: neutris datur braviium. Qui suo currit, & præcurrit tempore, capax est. Vis planius rem dicam? *Omnia tempus habent*, a tempus est quod Deo ritè colendo debeas, tempus quod tibi providendo, tempus quod proximo. Quod si suū cuiq; tēpus attribueris, non nisi signo dato procurres ad braviū Hęc tempora, si minus diuinæ leges, ipsa tibi ratio clarissimis veritatis radijs, tanquam literis, non obscure designabit.

Primum omnium præceptorum est, quod lux rationis nostris inser ipsit animis, quod Ethnicus iuxta ac Christianus agnoscit, *Deum cole.* Cuius præcepti explendi, cum rursus tempus aliquod inquirendum sit, ut quid quantumque Deo tribuendum sit, constet. David nobis viam tempusque

D 3

mon.

a] Eccl. 3. 1,

monstrat. Memor fui tui super stratum meum in matutinis, inquit, meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. a In quem locum Chrysostomus ita differit. opus fuerat per diem hanc habere memoriam Dei, quia verò solliciti semper estis, & sic in secularibus distrahemini, saltem tunc memores estote Dei super stratum vestrum, & in matutinis meditemini in eo. Si enim in matutinis Deum nobis propitium fecerimus, nihil habebimus inimicum. b Et Deus hanc nobis vicissitudinem dierum noctiumque, hanc laboris quietisque alternationem, non alio magis fine destinasse videtur, quam ut animum à curis ad vitæ huius vicissitudinem advocatum sisteremus auctori suo, rerumque omnium Dominum ac moderatorem, ut temporum, ita vitæ mortisque veneremur. Hinc nox somnusque curas interpellat, serenisque & pacatus à somno, velut morte quadam, animus ad vitam redit, nihilque prius habere debet, quam Domini auctorisque sui meminisse. Hæ Deo primitiæ ex nobis debentur, quas cum sibi in rebus olim corporalibus, quanto magis in spirituali vita nostra animoque requirit. Animadvertit idem aureus ille, qui supra Orator, cum sic ad

a] Psal 62.6. b] Hom. 41. ad pop.

ad populum loquitur. Non propter hoc fact^a est nox, ut solum cesseremus, seu dormiamus. Solent artifices operari & mercatores, Dei autem Ecclesia medijs consurgit noctibus ad orandum. Surge & tu anima tunc enim & purior, & subtilior, & agilis magis est, & ipsa tenebra, multumque silentium ad compunctionem & meditationem animum inducunt. a

Primo itaque hic ritè laborantium cura est, Deo primitias operum ac diei consecrare, quod ut loco maximè opportuno præstes, eundem quem cœpisti Chrysostomum Præceptorem optimum iuverit auscultasse. *Esti*, inquit, *domi orandi facultas datur, fieri tamen non potest, ut domi tam bene ores, quàm in Ecclesia, ubi tot Patres, ubi clamor felici societate excitatus ad Deum refertur. Nec pariter exoras, cum solus Dominum obsecras, atque cum fratribus tuis. Est enim in hoc plus aliquid, nempe concordia, conspiratio & unio charitatis, & Sacerdotum clamores. Prasunt enim ob eam rem Sacerdotes, ut populi orationes, qua infirmiores per se sunt, validiores illas complexa simul in caelum evehantur.* b

Hic igitur primus præcipuusque labor esse convenit in Deo fidentium, primas ad

D 4

Deum

a] Hom. 42. ad pop. b] Hom. 3. de incomp. Dei natura.

Deum curas hoc studio convertere, deinde ad sui sese muneris sollicitudinem transferre: non, ut à Deo prorsus abeant, sed ut ipso duce atque auspice operentur. Quod iuxta Apostolum est *semper orare, & nunquam deficere.* a Ita David Deo sociatus ausus est dicere. *Si habitaveris in extremis mari, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* a Neque sola oratio, ut dixi, sufficit. Cùm & Apostoli, ad instructionem aberrantis populi destinati, tot itineribus distenti, periculisque obiecti, ut vix aliquid ad laborem vacui temporis suppeteret, tamen de se profiteantur, *laborantes operamur manibus nostris.* ac si dicerent, quòd Deo & proximo non impendimus tempus, hoc labori dedimus ad victus necessitatem impenso. Novimus enim illud Davidicum: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene erit tibi.* b Veteres, ut providentiam cum ipso iungendam opere traderent, manum in imagine proponebant oculatam. Divinus oculus, qui univèrsa contemplatur, totiq; vitæ nostræ prospicit, in nostris est manibus. Quod si hæc nobis non defuerint, *Deus providebit.* Romanorum olim Imperatorum ut Reus-
nerus

nerus observavit, non nemo hoc symbolum
 usurpabat, *laboremus*; alteri familiare erat,
Deus providebit. Vterque aliquid dixit, neu-
 ter omnia, cōiungamus utrumq; & salva res
 est. Et quod Apostolus in gravissimis, quos
 pro Ecclesia subiit laboribus, inquit: *non ego,*
sed gratia Dei mecum, hoc in omni profutu-
 ro nobis labore locū reperit. Nec igitur soli
 Deo citra tuum laborem fidendum est, nec
 labori tuo citra Deum. Non peccasset Na-
 buchodonosor, nisi gloriatus esset, se ædifi-
 casse *in robore fortitudinis sue*; sed ita, ut po-
 stea factum, iuncta Dei auxiliantis cogniti-
 one orationem temperasset. Planè enim
 digna Rege confessio est: *magnifico, & glo-*
rifico te, Domine, quia iuxta voluntatem tuā
facis, tam in virtutibus cœli, quàm in habita-
toribus terra. a Quam diversa hæc ab illa
 superiori oratio est! hæc divinæ omnia vo-
 luntati, illa humanæ industriæ tribuebat:
 illa mortali homini vendicabat excitatæ
 urbis gloriam, hæc supremum Dominum
 cælique ac terræ moderatorem veneratur.
 tantum in sua illa calamitate profecit ad
 sapientiam.

Verum quid Iudæos, illâ, quam Aggæus
 supra memorat, maledictione afflixerit, ut

D s facta

a) Dan. 4. 32.

facta operosè semente messis falleret, cibus potusque deficeret, vestimenta malè tegerent, merces intercideret, operæ pretium erit, ad cautelam, observasse. Non dissimulat idem Vates, dum his illos verbis Dei perstringit: *respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: intulistis in domum, & exsufflavi illud: quam ob causam? dicit Dominus exercituum. Quia domus mea deserta est, & vos festinastis unusquisque in domum suam. Propter hoc prohibiti sunt cæli, ne darent rorem: & terra prohibita est, ne daret germen suum: & vocavi siccitatem super terram, & super montes, & super triticum, & super vinum, & super oleum, & quacunque profert humus, & super homines, & super iumenta, & super omnem laborem manuum.* a Hæc expendere illos æquum est, qui has sibi malè interire horas arbitrantur, quas in Dei domo, atque oratione expendunt. Nullus labor nobis fertilior est, ad hunc tota indies familia cogenda esset, ut suus reliquo labori succus fructusque constaret. Multi sine successu operantur, quia sine Deo. Multi cum temporali felicitate gaudeant, destituuntur æterna; quia domus Dei deserta est. alterutra Deus clade sui oblitos

ferit,

ferit, aut præfenti, aut æterna.

Cæterum, quod Danieli citra laborem curamque propriam delatum fit per Habacuc, Angelo vectore, prandium, dignum fateor memoratu cogitatuque exemplum est. Nam ubi fiducia non destituit animum, etiam citra laborem mortalium, Deus neminem destituisse compertus est. In has aliquando angustias res nostras Deus conijcit, unde propria industria emergere non liceat, ut experiatur quantum ipsi tribuamus, doceatque humanis frustra viribus mortales subniti. Elias ad torrentem Carith solitarius esurit, & famulantes Deus corvos submittit, qui hominibus deficientibus, carnes panesque subministrarent. Verum cum & hic torrens siccatus in communi ariditate negaret potum, ad viduam Sarepthanam deflectens, nec aquis, nec oleo, nec hydria farinae imminuta pascitur. a Rursum Iezabelis tyrannidem fugiens, cum in deserto sub Junipero arbore, fame sitiq; languēs, peteres anima sua, ut moreretur, Angelus cibi potusque subadministrator adstitit, qui comedis & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & noctibus. b Idem igitur Deus qui Ismaelem in solitudi-

D 6

nc,

a]3, Reg. 17, b] Ib. c. 19.

ne, Daniele in lacu, Eliam inter tot discrimina aluit, tibi in pari necessitate defuturus non est, modò tuis diffusus viribus [quod in his Deus angustijs imprimis spectat] Deo totus inaitaris. Et cū Davide sentias. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* a aut cum Iob ausis dicere: *etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* b Ita planè Deum illum, cui cura est de omnibus, ad tui auxilium semper inflectes, citiusque de cœlo Sol deficiet, quàm Deus tibi. *In timore enim Domini fiducia fortitudinis, & in filijs eius erit spes. gloria & divitiæ in domo eius.* c Hoc expertus totus populus Israëliticus in deserto est. Panis deficit, & Deus illis de cœlo manna sufficit: tantâ profusum copiâ, ut nulli deesset; tantâ benevolentia, ut omne ciborum delectamentum haberet. Aquarum premuntur inopiâ, & à petra hanc petere iubentur, hæsitante imprudèter Moyse, cum populo; ut si is, qui de cœlo panem, de terra non posset aquas fundere. *percussit verò petram, & fluxerunt aqua.* Carnes à lasciviente etiam multitudine appetuntur; Deus tamen præstat, ac *pluit super illos, sicut pulverem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata.* d

Tan-

a) Psal. 22. 1. b) Iob 13. 15. c) Prov. 14. 26
d) Psal. 77. 27.

Tanta erat Dei erga hunc populum cura, ut postquam semel illius sese regendum commisisset providentiæ: nunquam eidem, ne ad delicias quidem, & iniqua postulata defuerit. Cæterum vbi divinæ voluntati ad honesta quæque hic sese Deo submitit populus, sedit *in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* a Hæc Dei tam erga singulos, quam vniuersos providentia neminem fallit, in ipsum confidentem. Hoc David agnoscit ac profiteatur. *Oculi, ait, omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione.* b Quod utinam pleriq; mortalium expendere, atque a nimio terrenarum rerum studio, cor suum ad Deum converterent, de quo D. Gregorius c rectè advertit & asserit; *Sic Deus intendit singulis, ac si vacet à cunctis; & sic omnibus simul intendit, ac si vacet à singulis.*

Noverit itaque homo, quicumque ad opes huius vitæ se dignas adspirat, Deo sibi ante omnia fidendum esse, sed ita, ne, cum potest, deserat laborem: quia cuique illud Adæ de terra dictum est: *in laboribus como-*

D 7

des

a) Isa. 32. 18 . b) Psal. 144, 16. c) Lib. 25° mor. c. 19.

des ex illa cunctis diebus. a At rursus ita cui-
 que laborandum est, ne sibi suoque labori
 inprimis nitatur, sed Deo fortunam succes-
 sumque tribuat. Nam, ut dictum est: *benedi-
 ctus vir, qui confidit in Domino.* b ita ab eo-
 dem Propheta hoc fulmen intentatur: *Ma-
 ledictus homo, qui confidit in homine, & ponit
 carnem brachium suum.* c Stulta illa mendi-
 ci hominis vox fuit, qui cum impleffet cor-
 rogato iam pane manticam, sublata hanc
 manu quassans inquit, *iam spero.* Magis et-
 iam stulta illius Divitis, qui postquam lu-
 culenta messe fretus amplificaret, impletet-
 que horrea, animæ suæ dicebat: *d Habes
 multa bona posita in annos plurimos, requies-
 ce, comede, bibe, epulare: audire coactus est.
 Stulte, hæc nocte reperent animam tuam, &
 qua parasti cuius erunt?* Ita nonnunquam
 Mercator sedulus, parum Dei memor, suâ
 fisus industria, opes cumulat, officinam im-
 plet mercibus, auro ærarium, fortunæque
 augendæ inhians, terræ marisque subit dis-
 crimina, & quandoque vni classi, ventoque,
 vni cambio, aut nundinationi, aut mutuo
 se suamque fortunam credit; dum repenti-
 nis casibus, hic illicque destitutus, ex locu-
 plete

a] Gen. 3. 17. b] Jer. 17. 7. c] Ibid. v. 5. d]
 Luc. 12. 19.

plete indigus, ex fortunato miser, domo, foro, existimatione suâ cedere cogitur, lamentabilem ruinam ægre sustinet, tam animo deiectus, quàm elatus antea, tam contractus modò pudore, quàm prius inflatus arrogantia. Qui si felicitatem suam didicisset ferre moderatius, infelicitatem sustineret fortius; si in illa Deo nixus substitisset, in hac non deficeret. Non tam repentè animo locoque deturbatus cederet: nosset eundem Deum esse, qui & sanet & vulnere: qui, ut defluens mare suis æstibus, ita & fortunam suis opibus posset reducere. Tantirefert, utrum in Deo, an in Mammona spes nostræ collocentur.

Alij non minus insano studio noctes diesque laboribus dedicant, vixque sacros Deo integrè dies partiuntur: quos tamen nihil videas ad lucrum opesque proficere, frustra sudare, angere, torqueri. Quæ verò causa, nisi quia *ponunt carnem brachium suum*, ideoque maledictione illius sese onerant, qui *implet omne animal benedictione*. Ut igitur benedictus in opibus fortunisque tuis vivas, hæc tibi lex æterno mentis decreto scripta esto. Labores suo tempore, in sacris profanisque requisitos, Deo duce atque auspice peragam, de reliquo certus, quia Deus providebit.

QVÆ-

QUÆSTIO IX.

Quantum opum diuiti ad felicitatem necessarium sit, quomodo illud obtinendum?

Reliquum videtur, ut modus mensurae certa præscribatur facultatum quâ diues quis censerî possit. Verum hanc supra statui, cum illum omnium rectè sentientium suffragio diuitem pronuntiaui, qui haberet quantum satis est; supra hanc mensuram, quidquid fuerit, non faciet ditiozem, quod omni vasi iam pleno affuderis, supervacaneum est. Imo & esca stomacho iam pleno ingesta nocet. Ita prorsus habet in opibus, quod in his abundat, hoc noxium est, in otium luxum, luxuriã, profusionem, superbiam, avaritiam, vim offensionemque aliorum vertitur. Quocirca opes illæ non sunt, quæ opem non præbent, sed premunt; Aristippi pronunciatum est *ut calceus pede maior ineptus est ad usum, ita & possessio copiosior.*
 a Nimia onera nauem non raro mergunt; intenti legendis milites spolijs victoriam non raro vitamque perdidere. Tarpeia virgo armillas in proditionem pacta sub armis occubuit. Reijcienda igitur superflua, ut faciunt qui in agone certant; cum non tantum

a) Stobæus serm. 92.

tum non profint habentibus, verumetiam magnopere obsint. *sic calceamenta*, inquit Chryostomus, *quos supra mensuram pedibus adegerit; itinere certè prolixiori impedimenta sentiet, & vestimentum induens corporis mensuram excedens pari modo implicabitur; atque superfluum ubique, in eo quod satum est, ad oportunitatem, inutile est. In pecunia multo fortius id evenit, & qui supra id quod satis est habent, non modo in ipsa sufficientia, sed & in necessarijs quibusque impediuntur, a* Quare D. Basilus superfluis nos opibus, tanquam noxijs liberandos censet. Putei, inquit, qui exhauriuntur, melius fluunt, quibus si suas intactas relinquantur aquas, foetorem contrahunt. ita etiam divitiarum quibus inutilis, motus & transgressus publico utilis est & fructuosus. b que abundant opes, in commune Reipub. vel Ecclesiæ, vel pauperum bonum sunt effundendæ. Vera, inquis; sed quam pauci qui se abundare sentiant: quanto etiam pauciores, qui satis se habere existiment! si cui è gregarijs civibus opes affluant, is ut Patricijs inferatur, agit: Patricius abundans, ad Nobilitatem, Nobilis ad Baronatum, &c. AD ALTIORA QUIBQUE SPIRAT. Expeditissimus per opes gradus est. Pecunia

a] De pœnit. ser. 7. b] in Lucam.

nia obediunt omnia. Nemo unus superflua se possidere arbitratur. Videbis Ecclesiasticos aut lautos vnius, aut plurium etiam beneficiorum fructus censusque tollere, quotusquisque ex his abundat? Affluunt amici, Nepotes, hospites; convivæque frequentes, atque ita vivitur, ut raro quicquam superfit, nisi fortè æris alieni. Nimirum conditio statusque vitæ exigere omnia visus est. Parcius id dignitatis aut nobilitatis Vir ali vix potuit. Sunt denique alij, qui licet ad præsentem necessitatem minimè omnia possessa requirant, de futuris tamen casibus incerti, venturæ etiam indigentiaè temporis occurrendum censent, ne extrema ætate destituantur. Intellego: Plerique quos censes in illa sunt hominum classe, qui non quærunt primò regnum Dei, qui frustra conurbantur, thesaurizant, & ignorant, cui congregabunt ea. a Vel qui ducunt in bonis dies suos. & in puncto ad inferna descendunt. b vel denique qui confidunt in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur; relinquat aliena divitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum. c Vis mutare statum atque ex humiliori ad digniorem transire; solius virtutis meritum quæ-

a) Psal. 38. 7. b) Iob 21. 13. c) Ps. 48. 7. 12.

quæcunque nobilitas est.

— *Non census, nec clarum nomen avo-
rum;*

*Sed probitas magnos, ingeniumque fa-
cit a*

Præposterum est alijs dotibus, quàm Sapi-
entia & virtute cæteris mortalibus præfer-
ri velle: nisi fortè & asinum auro onustum
iccirco alijs nobiliorem censeas, quod au-
rum deferat. Superfluum igitur est, quid-
quid opum ad status augmentum congeri-
tur. Vis scire quis dives nobilitatem merea-
tur? *qui post aurum non abiit, nec speravit in
pecunia thesauris, quis est hic & laudabi-
mus? fecit enim, mirabilia in vita sua erit illi
gloria eterna.* b Si sapi meo vtere consi-
lio. Nobilitatem cum divitijs coniunctam
promitto: Rex David fideiussor his verbis
est. *Beatus vir, qui timet Dominum potens in
terra erit semen eius, generatio rectorum be-
nedicetur, gloria & divitia in domo eius.* c
Alia via non est, aut per hanc eundum, aut
pereundum.

Viris Ecclesiasticis rectè consultum nun-
quam erit, nisi ea mente beneficia suscepe-
rint, quæ supra monui, non ut laurè, & sine
cura alantur, sed ut Deo in Ecclesia servi-
ant.

a) Ovid. de Pont. b] Eccl. 31 c] Psal. 11, 1.

ant. Ita si cœperint, ac progressi fuerint certò abundabunt; Non enim fallit promissum Christi. *Nemo qui reliquit domum aut patrem, aut fratrem, aut uxorem, & non recipiat multò plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam eternam.* a Ille verò non reliquit consanguineos qui bonis Ecclesiasticis illos paicit; iniurius prorsus est, & suffuratur Ecclesiæ, aut pauperibus, quibus debet superfluum. Nec qui plura beneficia possidet, unquam ditabitur; quia alienum occupat; nisi illum aut manifesta necessitas propria, aut commune Ecclesiæ bonum excuset. Panis Ecclesiasticus manna est Israelitarum, quidquid supra mensuram colligitur, deperit. His omnis avaritia sine fructu est, etiam cum pernicie, Invenies facilius inter plura beneficia egentem, quam in solo Ecclesiastico pauperem. Stulti parentes, qui, ut nobilitatem tueantur, filiosque volentes nolentesque Ecclesiæ addicant, pluribus illos beneficijs; tanquam escâ propositâ, invitant. Sibi illi, filijsque præsens exitium instruunt, de temporalibus provident, futurorum non admodum solliciti. Hic certè status alio longè proposito ac sine, & primùm institutus à suis auctoribus

a) Marc. 10, 29.

bus est, & à possessoribus adiri debet. Ad hunc, sicubi sola adlegatur nobilitas, pietatis, non generis tuendi, consilio factum. Quod ubi amplexa fuerit, adijciuntur cetera etiam vnius beneficii possessori. Qui, sine ac nomine diverso, amat divitias, fructum, non capiet ex eis. Vbi multa sunt, opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculu suu? a) Quid homini Ecclesiastico superfluæ opes, nisi ad libertatem luxumque, cum suum, tum amicorum alendum profunt? Ah! ne aliquando cogantur dicere: *divitiarum iactantia quid profuit nobis?* b) Ausculta & crede exemplo, quod ex Cantipratano Episcopo Cameracensi adijcio? qui refert Parisijs inter Doctores Theologos se præsentem Anno 1238, de pluralitate beneficiorum acriter disceptatum, conclusumq; ab omnibus: duo beneficia, dummodo alterum quindecim librarum Parisiensium esset, cum salute animæ ab uno possessore coniungi non posse. Idemque ante triennium vnanimi illic consensione statutum asserit, Philippo Cancellario adversante, qui cum brevi post periculosè æger ab Episcopo Parisino Guilielmo moneretur, ut à iua optone,

a) Eccl 59. b) Sap. 5.

one, & pluribus, quæ tenerent, beneficijs cederet, abnuit, experturum se dicens, an perperam sensisset? Et verò expertus docuit. Paucis à morte diebus spectabilem Episcopo se obijcit, seque damnatum lamentatur. Causam rogatus. Tres dedit, unam quod annuos fructus in pauperes non expendisset: alteram, quod plura beneficia improbè defenderit possederitque; tertiam, quod abominabili carnis vitio adhæsisset.

O laquei diuitiarum & luxuriæ quot mortales ad inferos captiuos abripitis! Obsecro, ne beneficia existimate quæ tanto salutis discrimine conferuntur. *Quarite primum regnum Dei, & cetera adijciuntur.* a De illis qui cumulant opes, ut futuris temporibus provideant, sic statuo. Prorsus indignos se facere subsidio, & paternæ Dei provisioni; cum, nec Deum audiant monentē, *ne solliciti sitis in crastinum*, id est futurū, nec fidant promittenti, *nolite quarere quid manducetis, & quid bibatis, Pater vester scit quoniam hu indigetis.* b Potius hanc amentiam corrigant, monentemque Prophe-
tam

a) Lib. I. Apum c. 17. p. 6. & Dyonyf. Cart. l. I. de i de plur. benef. b) Luc. 12.

tam audiant. *Iacta super Dominum curam
tuam & ipse te enutriet.* a

His igitur omnino acquiescendum est
quæ statuit Apostolus. *Habentes autem
alimenta, & quibus tegamur, his con-
tenti simus.* Causam addit: *nam qui vo-
lunt divites fieri incidunt in tentationem
& in laqueum Diaboli.* Divitibus huius
seculi præcipe, non sublime sapere, neque
sperare in incerto divitiarum, sed in Deo
vivo (qui præstat nobis omnibus abundè ad
fruendum) bene agere, divites fieri in bo-
nis operibus. (attende ad lectionem quæ
sequitur) facile tribuere, communicare,
thesaurizare sibi fundamentum bonum in
futurum. b Oratio aureis in charta, æter-
nisque, in divitum animo, characteri-
bus signanda. Quæ paucis docet, & quæ
sint opes superflue, & quibus hæ rebus im-
pendendæ. Sequere & felix divitijs, fu-
turus es.

a) *Psal. 54. 23.* b) *1. Timoth. 6. 6.* &
seq.

(. . .)

QVÆ-

QUÆSTIO X

Quomodo opes superflua impendi dignè, & certo augeri lucro possint liberalitate in pauperes.

Non longo te ducam circuitu, nec incognita hæctenus tradam; repetam quod senior Tobias filio iam moriturus inculcabat. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere* a Adam cum Sapiente. *De primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus.* b Hortabor etiam cum Christo. *Date eleemosynam, facite vobis sacculos, qui non veterascunt.* c Quid? inquis, Præceptum an consilium? Respondet pro me Ecclesiasticus. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum.* d Ad debitum teneris. Prudens negotiator, qui ad opes securas aspirat, primò se debitis alienis explicat. Tuum enim non est; quod tua necessitas non exigit, alterius postulat. *Superflua divitiis.* Augustinus inquit, *necessaria sunt pauperi; aliena retinet, qui ista tenet.* e Idem contendit Ambrosius. *Non plus est criminis habenti tollere, quam cum possis & abundes indigen-*

a) Tob. 4. 7. b) Prov 3. c) Luc. 12. 33. d) Eccl. 4. 8. e) in Psalm. 147.

digentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio & absolutio est, pecunia, quam tu in terram desodis. Tot te ergo scias invadere bona, quot possis prestare cum velis. a Idem alibi non minus disertè. Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis, quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas? omnium est non divitum, debitum igitur reddis, non largiris indebitum. b

Non igitur quæ tuæ necessitati supersunt, equis canibus, vestium luxui, amicorum convivij, amplæ familiæ ac satellitio: non alcæ, lusibus, vino ac veneri impendenda sunt, Veruntamen quod superest date eleemosynam c Date, non de vestro, sed alieno; date, non homini, sed Deo. De opibus dignè impensis potissimam in supremo die rationem exigit severus Iudex, has non pauperibus, sed sibi negatas asseret. Esurivi & non dedistis mihi manducare, &c. Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. d En quanto obstringeris debito, non homini modo, sed & ipsi Deo quicunque supra necessitatem divitijs

E abun-

a) Serm. 81. de Divite. b) Idem de Nabut. 6. 12. c) Luc. 11. 41. d) Matt. 25. 42.

abundas. Quocirca ne aliena possideas, in pauperum illa, aut Ecclesiæ Dei vsus eroganda erunt.

Iam contrahere nonnullos frontem, meque immemorem promissorum arguere video, qui non doceam, quâ via opes quærendæ, sed potius quâ lege profundendæ sint. Hanc facilem esse, neque vlllo Præceptore egere. Non te fallo, regia, expedita, certissima quam trado via est ad opes non modò æternas, verùm & temporales. Imò illud affirmo, superfluxæ opes, si penes te manserint, nequaquam te ijs futurum ditio- rem; sin illâ, quâ dixi, liberalitate erogaris, prorsus locupletem fore. Vis probem? Iam, opinor, mecum sentis, diuitem hunc esse, qui *QUANTVM SATIS* possederit; alienis verò opibus nullum fieri ditio- rem. Quare cum intellexeris, tuum non esse, sed egentium, quidquid superfluum possides, agnosces quoque, eo te non magis locuple- tem fore, quam alienarum opum custodẽ. Attamen fac tua esse; indulgeamus, & ar- cam plenam, & census innumeros, verbo, omnibus affluas: nisi cupiditatem retinendi augendi que abieceris, non modo non es di- ues, sed pauper etiam, quia *roto mundo eget,*

cuius non capit mundus cupiditates. a Deinde illas opes quas tanti facis, nihil facit te longè sapientior ditiorque Salomon, cum de improbo auaro pronunciat, *Est quasi dives, cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitiis sit.* b Certè quas supra honestum vsum opes possides, cum minus etiam profint, quam illæ, quas nunquam possedisti, curarumque non necessarium sint alimentum; cum sine etiam suo, ad quem à Deo concessæ sunt, destituantur; omnino NIHIL, aut si quid infra NIHIL est, haberi debent. Fac tamen, & habendas in pretio esse: Malæ erunt, non bonæ, si in tuo foveantur sinu, neque in pauperes spargantur. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam.* c De bonis, inquit Ambrosius, *facitis mala, cum de malis bona facere debeatis.* *Scriptum est enim: facite vobis amicos de Mammona iniquitatis; ei ergo, qui uti sciat, multa bona sunt, ei qui uti nesciat, rectè mala.* d Vis hisce frui opibus? tui illas arbitrij potestatisque facito, in commune pauperum Ecclesiæque bonum transeant. Non amittes quidquid hac mente profuderis. Verissimè Sapiens: *Alij diuidunt propria*

E 2

pria

a) Ambros. de Naboth. c. 12. b) Prov. 13. 7.
c) Iacob. 2. 13. Amb. sup. c. 7. d) Prov. 11. 14.

pria & ditiores fiunt; alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. a Quocirca monet Siracides. Non sit porrecta manus ad accipiendum, & ad dandum collecta. b Et merito: nam beatius est magis dare, quam accipere. Date & dabitur vobis. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remerietur vobis. c An dubitare poteris, vbi tam liberalis Domini promissio est, cuius opes dando nunquam exhauriantur? Putasne futurum, ut vinci ille se liberalitate patiatur? ut homo dicat plura dedi, quam Dominus mihi refuderit? Putasne fidem illum tibi creditorem non habituram, qui centuplum in hac vita promisit, sui gratia, opes profundentibus? an tuas aliquando ignorat eleemosynas? an nonnunquam deest quod retribuatur ille, in cuius manu sunt omnes fines terra? Audi Sapientem huius rei expertum testem. De primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. d Quæstiosa omnino hæc liberalitas est, & opima negotiatio inter Deum ac hominem instituta. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam red-

a) Eccl. 4. 36. b) Act. 20. 35. c) Luc. 6. 28.
d) Prov. 3. 9.

reddet ei. a Multis illa magnisque periculis eximitur, quibus negotiantium fortuna fluctuat ac sæpè mergitur. Quocunque thesaurum transferes, ab omni discrimine amittendi nunquam vindicabis. Sit in arca clausus occultusque; multa tamen fiscus, multa lites, bella, casus absument. *Patrimonium Deo creditum; nec Resp. eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit.* b Quisquis aliã, quam dixi, arte opes cumulat, & quærendi labore, & amittendi metu cruciatur. *In tuo hereditas ponitur, quæ Deo custode seruetur. Solius beneficentia thesaurus stabilis est possidentibus eum; nam dando accipimus, & spargendo colligimus. & bonarum actionum meritum ad authorem retorquetur.* c Magisne Chrysofomo eadem asserenti credes? *Fugaces sunt opes nostre. Qui ergo illa continebis? largiendo continentur, retinendo defluunt.* d Vis opes collectas amittere? auarè custodi vis augere? liberaliter in egenos & Ecclesiam profunde. Nondum assentiris tot veritatis indubitatae testibus? Iterum Sapiens compellabit, *Qui dat pauperi non indigebit, qui despiciit depre-*

E 3

cantem

a) *Prov. 19. 17.* b) *S. Cyprian. de oper. & eleemos.* c) *Agapitus ad Iustinia.* d) *Chrysof. hom. 7. de pœnit.*

cantem sustinebit penuriam. a Supremi omnium bonorum distributoris regula est, DATE ET DABITUR. Semen est elemosyna, in fertilem terram proiectum multiplicatur. Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum praestabit. & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitia vestra. b Sanè iustitiæ opus est, non solius misericordiæ, subuenire necessitati alienæ ex tua abundantia. Debitum & alienum, non tuum, non indebitum subministras. Sæpè quidem debitum charitatis, sed nec rarò iustitiæ. Effunde semen, si expectas fructum. Facundus est ager pauperum, citò reddit donantibus fructum. c ubi, igitur, quærit Chrysostomus, deponemus opes nostras, quonam modo transfuga tenebuntur? distributa manent, custodita fugiunt. atque ab illis ipsis agricolis disce; nam illi quidem frumenta si domi conclusa tenent, vermium in esca amittent. Si verò disperserint in terras, non modo custodiunt, sed etiam augent. d

Hæc, iam opinor, capies, nisi tua te nimium excæcet cupiditas, atque incredulæ mulierculæ in domo Tobiaë similis fueris,

quæ
a) Prov. 28. 27. b) 2. Cor. 9. 10. c) Ser. 25. de
Verb. Dom. d) hom. 7. de pœnit.

quæ vbi præsentem Dei opem, non statim in afflicto observaret viro, stultè exprobrat, *vbi spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas?* An spe sua vir optimus excidit? *Nolite ita loqui,* inquit, *filij sanctorum sumus,* exercemur nonnunquam ad patientiam. Differt aliquando, non aufert promissum, & fidelis creditor, & misericors Pater. Nostro etiam amore & comodo hæc fit dilatio, amantissimus hic lusus est inter patrem ostentantem munera, & ambientem filium, preces incitantur, spes desideriumque accenditur.

Plena fames cibum gratiorem facit, & vacuus eum stomachus facilius coëcoquit. Edacibus pueris malè quovis tempore quævis etiam edulia concedentur. Optimus ille, & Pater, & medicus opportunè largitur; ne donando nihil proffit, sæpè etiam noceat. Didicit expertus denique Tobias, cum & Gabeli opibus, & novo filij connubio augetur. cum homines deessent, Angelus de cælo benefactor adfuit. Deus nunquam fallit. Quocirca si sapis, & tam sancto seni credis; hanc & tu accipe, quam filio moriturus præceptionem tantopere inculcavit. *Ex substantia tua fac*

E 4

oleo.

a) Tob. 2. 16.

*elemosynam, & noli auertere faciem tuam
 ab ullo paupere: ita enim fiat, ut neo à te auer-
 ratur facies Domini. En quam indubitata
 promissio de responsura liberalitate Dei.
 Pergit, & ne forte tenuitatem suam, rebus
 domi angustis, prætenderet. Quomodo po-
 teris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit,
 abundantanter tribue; si exiguum tibi fuerit, et-
 iam exiguum libenter impertiri stude: præ-
 mium enim bonum tibi thesaurizas in die ne-
 cessitatis. a Huicne credis? Depone in pau-
 perum sinu, non in arca opes, in die neces-
 sitatis recipies cum præmio. Disertissima
 senis oratio est, nihil quod adjiciam repe-
 rio, neque exemplis stabilio, quæ sunt adeo
 quotidiana, ut nemo vnquam compertus
 liberalis in egenos, qui egere denique cœ-
 perit. Habes igitur rationem, qua & certò,
 & securè, & sine scelere; etiam cum virtute,
 merito, gaudioque tuo possis in hac vita
 ditescere. Præterij bona illa, quæ æterna
 diuinaque sunt, nec dubia Christi fide elee-
 mosynam sequentur, quæ idem Tobias
 agnita filio proposuit, *Elemosyna ab omni
 peccato, & à morte liberat, & non patietur
 animam ire in tenebras.* His ego te excitare
 præsentis institutione nolui, cum hoc solum
 age-*

a) Tob. 4. 7. & seq.

agerem, ut securam minimeque dubiam ad temporales opes viam aperirem. Excors prorsus atque in extremo iudicij die inexcusabilis futurus es, si tam manifesta S. litterarum testimonia, Dei que tot pollicitationibus obligatam, stipulationem, neque quenquam hactenus fallentem, despexeris. Augustinus pro me hortator sit. *Si vis esse fenerator egregius, da quod non potes retinere, ut recipias quod non potes amittere; prabe tecum, ut recipias paradysum, da modicum, ut accipias centuplum a*

Locuples eius rei testis nobis esse potest B. Ioannes Eleemosynarius, b qui cum Deo largiendo certare visus est. Ita ille profusus in pauperes, Deus in Ioannem fuit. Memoria in primis dignum est, quod cum Ioannes viro nobili a latronibus spoliato, quindecim auri libras in subsidium dari imperasset, & œconomus parciortantum quinque numerasset, diues eodem tempore mulier, quæ Præsuli quindecim destinarat aureorum millia, mutato repente consilio & syngrapha quinque substituit, domumque hoc Antistiti è Templo domum repetenti obtulit. Ille mulieris voluntate cognitâ, Oe-

E 3

cono-

a) August. in Psal. 36, b) Leontius in vita
apud Socrum.

conomum accersit, & quantum nobili largitus fuerit, sciscitantur. Qui dum rem, ut erat, aperit. Nimirum, ait Præsul, dum viginti nobis libras servas, viginti millia aureorum perdidisti. Divinam nondum liberalitatem æstimare didicisti. dando hæc provocatur, neque unquam se patitur superari.

Recentius ea de re nobis proximi sæculi exemplum, ex B. Thoma de Villanova Episcopo Valentinianno suppetit. a Is à puero tantæ in pauperes liberalitatis fuit, ut cum alia deessent omnia, subtractos sibi è mensa cibos, atque ex corpore vestes largiretur egenis, integros ipse quandoque dies ieiunus transigens. Qui ex S. Augustini disciplinâ ad Episcopalem mitram Caroli V. Imper. postulatione traductus, amplio-rem largitionum sortitus campum, vnus penè totius ciuitatis paupertatem levare visus est. Captivis inter Mauros plurimos suffecit lytrum, pauperibus Virginibus doctem, exposititijs pueris alimentum, nihil cuiquam hominum, dum quicquam suppeteret, denegabat: præterquam sibi metip-
s. Mensam ad illam tenuitatem redegerat,
ut

a) Ex Actis Canoniz. an. 1658.

ut nefas duceret, vel dimidiatam in epulum
gallinam admittere, sed quartam sibi par-
tem satis esse dictitaret, cætera rectius in
egentes conferri, quos à se dimitti vacuos
nunquam patiebatur, nūquam sua ipse libe-
ralitate exhaustus, ut si ærariū granarium-
que ipsi sine fundo esset, evenitque illud
admiratione plenum. cum afflicta egeusque
mulier pro frumento instaret acrius, quod
defecisse Bonilla granarij custos memora-
bat. Nam D. Thomas Garziam Oecono-
mum advocat; hic etiam Hernandez sub-
œconomum, accersitur & Bonilla, omnes
expurgato recens horreo nec granum su-
peresse memorant. Age, inquit Thomas ad
Bonillam, duc egenam, & largire siquid
fuerit. Ergo imperio parituri abeunt, & ad
mulierem versi, ad vacuum, aiunt, grana-
rium venies, indè licebit haurire, quantum
voles. Vbi peruentum, iam frumenti grana
fese per rimas ianuaë visa effundere; miran-
tur, ostium conantur pandere, vixque illud
præ frugum incumbētium copia diducunt.
Igitur rei nouitate attoniti, validis omnes
vocibus miraculum inelamant, Episco-
pumque accersunt. Ille imperato omnibus
silentio, mulieri, inquit, sume quantum lu-
bet, Deoque refer gratias, qui tibi hoc lar-

gitus est. Vos verò familiares mei, nolite diuinæ bonitati vestra parcitate modum ponere. *Benefactorum*, ait D. Basilius, *gratia in dantes reuertuntur. Dedisti iurienti, tibi consuluisti. Quod dedisti ad te cum auctario reuertetur.*^a

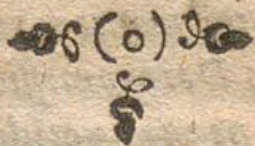
Potuitne disertè magis? Discant hanc lectionem Adolescentes ; Magistri ac Parentes doceant. In tenera iam ætate opum rectè tractandarum discenda est ratio. Facilius in primo semine cupiditas eliditur. Incipiant, iam tum sola necessitatis lege metiri opes, non ad luxum superbiamque impendere norint, à virtute ac DEO omnem vitæ fortunarumque felicitatem deduci. Sciant quod in vestibus cultuque corporis abundat (quæ adolescentium multorum est vanitas) pauperibus nudisque ex Dei præscripto impendendum esse. Væ parentibus qui ornatos, cultisque magis vestibus, quam moribus, filios amplectuntur! Tobix non sunt, verum Heli qui fractis cervicibus hanc luit incuriam. Væ adolescentibus qui has Dei leges surdis in viridi æuo prætereunt auribus, concessisque opibus ad vanitatem & leuitatem abutuntur, qui ocrearum latè tibijs, fluentibus otiosè lemniscis,

cete-

^a) *Basil. hom. 5. in ditescentes.*

ceterisq; superbiam alimentis, debitam pauperum nuditati impendunt pecuniam! Angusta tantum ambitum cæli via non capit, latam ad præcipitium ambulat. Nec facile à cœpto itinere auertentur nisi enim sapientissimus mortalium fallitur. *Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea.* a Rarissima avis in terra est, ex adolescente perditio probus senex. Unum Prodigum ad frugem rediisse, parabolæ magis, quàm historiæ fidem meretur: tam suo exemplo est insolens. Hæc igitur opum benè impendendarum præcepta iuvenes hauriant, ut teneant senes. Tobiam esse, quàm Absalones malint. Abeli sint, qui & Deo rectè norint suo ex peculio largiri. Iosephi qui in opum quoque affluentia, inter parentis blanditias corrumpi nequeant. Ita promitto fore, ut in vita honesta nunquam egeant.

a] Prov. 22. 6.

QUÆSTIO XI.

Quam certas nobis opes liberalitas erga pauperes à Deo obtineat.

Non perfunctoriè hæc nobis quæstio, quàm supra cœpimus, expedienda videtur; cùm paradoxon inter politicos sit homines, dando aliquem beneficium accipere, largiendo profusè opes, ditari posse. Quare divina humanaque authoritate, ratione, experienciâ argumentisquæ omnibus hoc loco pugnandum est: ne humanarum studiosi opum, adeo exploratam munitamque ad diuitias viam negligant, & suæ cupiditatis mancipia, dum præpostere auareque opes quærunt, nequicquam inquisitas amittant. D. Chrysostronus aureâ suâ eloquentiâ nullibi penè, quàm de auro in pauperes, cum quæstu, erogando disertior, non raro ingemuit, tantam esse mortalium cæcitatem, qui tam peruersâ ad opes viâ contenderent, atque illam quam Christus docuisset certissimam præterirent. *Crucior, inquit, & doleo, quod neque rerum experientia, neque tot ac tales Dei promissiones, neque timor futurorum, neque quotidiana admoniti-*
ones

a) Tom. I, hom. 4 in Gen.

ones nostra apud tales proficiant. Non tamen cessabo etiam sic ab hoc consilio, donec continuitate importuna tandem victor respiscere ipsos fecero, & à pecuniarum auiditate, qua mentem eorum obtenebrat, eruere valuerò. Et sanè ad hanc cæcam auiditatem expugnandam, quæ fœlicitatem omnem diuitum evertit, & ad liberalitatem in egenos suadendam omnes eloquentiæ vires adhibuit, ut si hic quisquam, Chrysostomus certè persuasisse existimandus sit. Ita ad populum Antiochenum differit. a *Ars*, inquit, est eleemosyna, & omnium artium quaestuosissima. Si enim proprium est artis ad aliquam utilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est utilius, clarum est profectò, quod & ars, & omnium artium sit optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contextit, neque has luteas domos adificat; verùm æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in utraque vita [hac videlicet & futura] claros exhibet, & mansiones adificat in calis, & æterna parat tabernacula. Atque si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artu venisti. Melius est hanc scire, quàm esse Regem, & diademate coronari, Notis ille Poëtæ versus.

Regia

a) Tom. 5. hom. 33.

Regia crede mihi res est succurrere
lapis.

Dignum sese facit opibus, qui his opem
præstat miseris, & Regia magnitudine ani-
mi Deo fit proximus, cui proprium est mi-
serere semper ac parcere. In hoc nos Deus
opere, sibi maximè propinquos similesque
esse desiderat, qui est *Pater misericordiarum,*
& *Deus totius consolationis.* Vnde hæc sua-
dentis miserationem oratio est: *estote miseri-*
cordes, sicut *Pater vester cælestis misericors*
est. a Reliquæ virtutes iacent, neque ad Dei
similitudinem extollunt hominem, sine
misericordia. Non, inquit Chrysostomus,
b dixit, si ieiunetis, neque dixit, si suppliciter
ora veritis, si virginitatem vestram serua ve-
ritis, similes eritis Patri vestro. Sed quid? estote
misericordes. Hoc Dei est opus, hoc si non ha-
beas, quod habes? misericordiam volo, & non
sacrificium. Frigidum est ieiunium, sterilis
oratio absque eleemosyna. Nihil ita Deum
attract, sicut misericordia. Quocirca alibi e
nos extimulat, ut, hæc ante omnia solvamus
tributa, omnibus ex causis. Multa namque
facilitas est, & maior merces, & questus am-
plior.

Quid?

a] Luc. 6. v. 36. b] Tom. 5 hom. 36. ad pop.
c] Hom. 35. ad pop.

Quid? quod iure existimet longè nos avidius ad præstandas, quàm pauperes ad eleemosynas accipiendas debere accedere, quòd longè maius excellentiusq; nostrum, quàm illorum lucrum sit. Non, inquit, a est a quale lucrum vobis & pauperibus. Nam vos quidem, si dederitis ea: dabitis, quæ & brevi tandem volentes nolentes, resignabitis, alijsque cedetis: quæ verò recipitis admodum magna, imò multò maiora sunt. An non hic vobis est animus, ut existimetis vos dando accipere? Nemo contribuat, nisi qui seipsum ita disposuerit, tanquam magis accipiat, quàm det, tanquam innumera lucretur, tanquam beneficium magis capiat, quàm largiatur. Neque enim simpliciter dare, eleemosynam est facere; sed prompto alacrique animo dare, ut eum decet, qui gratiam accipit.

O quanta multorum in donando esset promptitudo, si hæc ut æquum est perpendere! Credibile est Abrahamum hanc olim gratiam artemque stabiliendi fœlicitatem suam non ignorasse, quando Angelo in schemate peregrini occurrentis omne laboralis munificique hominis officium promptissimè exhibuit. Domine, inquit,

a Si

a) Tom. 4. hom. 1. in Epist. ad Philip.

a Si inveni gratiam in oculis tuis, ne transfer-
 servum tuum; sed afferam paucillum aqua,
 & laventur pedes vestri, & requiescite sub
 arbore. Ponamque buccellam panis, & con-
 fortetur cor vestrum. Gratiam accipere ma-
 gis se, quàm deferre existimavit. Et quàm
 hæc ipsi liberalitas utilis ac quæstuosa fuit!
 Num celare, inquit Dominus, b potero Abra-
 ham, que gesturus sum, cum futurus sit in
 gentem magnam & robustissimam, & benedi-
 cenda sint in illo omnes nationes terra. Sara
 erat eidem vxor in domo sterilis, iamque
 uterque in senio prolem foelicitatemque
 in hærede desperatam exspectare non po-
 terant. Vna ad hanc gratuita in hospites li-
 beralitas suffecit, filium, opulentam hære-
 ditatem, multiplicatam posteritatem, bene-
 dictionem omnium terræ nationum, per
 nasciturum ex semine redemptorem im-
 petrauit. Iam enim vero magis adducor, ut
 Ambrosio, eleganter non minus, quàm
 verè differenti assentiar, Beneficium, inquit,
 c largientis præbenti magis permanet, quàm
 suscipienti. Nam misericordia quidem ad in-
 digentem pervenit gratia autem multiplicata
 mercedis permanet tribuēti. Esurienti dedi-
 sti panem, ille quidem pastus est & refectus, sed
 ad

a) Gen. 18 v. 3 b) Ib. v. 17. c) Tom. 5. ser. 81.

ad te redit quod dedisti cum fructibus & usuris. Quod si difficile putas, considera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potius, quam ad suscipientis lucra cedit. Ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore divina gratia restituitur in posterum.

Et licet præsentis vitæ nullam ab hac liberalitate lucrum esset, tamen futuræ nos opes meritò ad hoc nos consilium impellere debeant, quas tanta aviditate Laurentius prensabat, quando Ecclesiæ opibus inportunè rapaciterque Valerianus tyrannus inhiabat: cui ille nihil ignes & tormenta veritus, ingeniosâ liberalitate prevertit, quando in pauperes quidquid erat elargitus, Cæsari respondit: *Facultates Ecclesiæ, quas requirunt, iam manus pauperum in caelestes thesauros deportarunt. Manus pauperis, subijcit orator aureus, a sinus Abrahe, gazophylacium Christi, thesaurus cali.* Quis enim neget, his nos opibus, quas in cœlo reposuimus, verè etiam in hac vita divites felicesque censendos esse? Nam si illis hîc opulenti censendi sumus, quæ in arca, aut sub terra etiam in secuturæ ætatis usum reconduntur, quid ni inter nostra habeantur, quæ in cælis ad æter-

æternæ vitæ fœlicitatem deponimus? Illæ mille periculis obiectæ; hæ securæ: illæ per usum consumuntur: hæ nunquam deficient: illæ instabiles sunt, hæ nunquam fallunt. Vbi cætera te deserent universa, hæ nunquam destituent. Neque minus his modo locuples habendus es, quàm quæ ab alijs in ærario possidentur; cum præter spem fruendi, quâ vtrique solum in præsentia gaudent, longè certissima expectatio in repositis cælo opibus collocetur. Vnde Chrysostronus a (quem præ cæteris de auro loquentem audire iuvat) meritò sciscitatur: *Quare colis divitias, quæ nunquam contineri possunt. Vis eas continere? ne defodias, sed da in manus pauperum. Fera sunt divitiæ: si contineantur, fugiunt: si spargantur, manent. Sparge, ut maneant: ne diffodias, ut ne fugiant.*

Multi per collybum, aut classem eo transmittunt opes, quo se, aut familiam aliquando transituros esse norunt, idque quàm minimo cupiunt discrimine fieri, & tu de cælo non sis sollicitus, ut locum iam ante paratum, opes promptas, præsensque subsidium reperias? nullum collybo huc certius, quàm manu pauperum opes tuas transportabis; nul-

a] Tom. 5. de divitiis & Paup.

nulla navis securior est sinu indigentium:
 hæc est *navis institoris de longè portans pa-*
nem suum a quam nulli fluctus quatiunt,
 nulla tempestas evertit, nulla charybdis ab-
 sorbet. Malè sibi consulit, quisquis huic infe-
 rendum æternitati thesaurum non credit,
 Hipponensis Præfulis cautio est, quâ Chri-
 stianis providet. *Esto inquit, b prudens &*
prospice tibi imposteros in cælo. Nunc Chri-
stiani est preparare sibi domum aternam in
bonis operibus, mittere ante se sumptus, sequi
opera sua. Profectò si quis alicubi hac in vita
 principatura sibi, legatione aliquâ, sciret
 obventurum, modò præsentis quasdam in
 Principis amicos impensas non formidaret,
 centuplicato illic fœnore refundendas: ille
 liberali hic profusus manu erogaret, tanto-
 que id ageret profusus, quanto principatus
 nobilior ac locupletior, possessio illius cer-
 tior diuturniorque, ipse quoque, qui aditu-
 rus hunc esset ignobilior tenuiorque habe-
 retur. Expende singula, & principatum in-
 venies omni regno imperioque illustrio-
 rem; certitudinem possessionis tantam,
 quantam ipse tuis facere largitionibus vo-
 lueris: neque enim fallere Christus potest,
 dum

a) Prov. 31. v. 14. b) Tom, 8, in Psal. 48.

dum asserit, *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* a De illius verò diuturnitate non licet dubitare, cum aeternum futurum sit. De tua tenuitate non disputo, cuius ipse tibi testis esse optimus poteris. Neque remotior ab illius nunc principatus fruitione videris esse, quàm à defossis sub terra thesauris, aut opulenti prædij fructibus, siquid talium possideas: cum quavis hora, ad illius regni possessionem queas avocari: non minùs quàm qui prædivitem à senescente consanguineo hæreditatem expectat. Unum vitæ mortisque, momentaneum plerumque, interval- lum ab hoc regno te separat. neque insolens hæc fors est, quando indies hæc transmigrantium exempla intuemur. Mira tantum res est, tam ad quævis lucra expor- ctos mortalium animos, ad hæc adeò certa ac copiosa obtorpescere. Præpostera hominum avaritia est, dum illas sectatur opes, quæ & incertissimæ, & tenuissimæ sunt, certissimas locupletissimasque negligit! *Domine, inquit Petrus Chrysologus, b tu vidisti, quia in thesauro tota fides, tota spes in sacculus sit avaro. & ideo imputribiles in*
caelo

a) Luc. 16, v. 9. b) Serm. 23.

cœlo sacculos vis parari; ut qui te non sequitur
 ad cœlum, sequatur saltem sacculos tuos. A-
 vare, fac tibi sacculos, & fac iubente Deo:
 quia votis tuis annuit divina maiestas. Sed
 fac tibi sacculos erogando: quia quidquid pau-
 per acceperit, Pater caelestis suscipit. Et ubi
 recondit in calo. At ne fortè terdidisse te doleas
 usuram; centuplum in caelesti fœnore recipies,
 quidquid in calum, paupere transmi-eris per-
 ferente. Quàm prompti sumus ad expen-
 dendas pecunias, cum locuples ex usura
 lucrum sese ostentat: & hic, (quæ insania
 mortalium est) torpemus, ubi & usura sine
 scelere est, & pecunia sine periculo, & lu-
 crum omnino quæstuosissimum. An pos-
 sumus Christi promissionibus fidem dero-
 gare. *Vende qua habes & da pauperibus, &
 habebis thesaurum in cœlo.* a *Facite vobis sac-
 culos qui non veterascunt, thesaurum non de-
 ficientem in cœlis.* Credidit sanè Evagrius
 Philophus Synesio Episcopo, b postquam
 ad Christi disciplinam instructus esset.
 Cumque hic Christianam erga pauperes
 charitatem suasisset, liberalissimo retribu-
 entis Dei fœnore post hanc vitam propo-
 sito, *Da,* inquit, *Synesi cautionem, quod Chri-*
stus

a) *Matt. 19. v. 21.* b) *Sophron. Prati Spir.*
cap. 195.

stus cum fœnore in celo redditurus sit, tibi que trecentas auri libras, haud invitus, eius nomine in pauperes erogandas, credam. Neque cunctatus Episcopus, scriptam manu sua signatamque cautionem exhibet, aurumque distribuendum sumpsit. Pauci labuntur anni, & Evagrius ad extrema vivendi spatia ductus, chirographum poscit, iubetque hoc suis inclusum manibus unâ secum defodi. Neque factum aliter. Verùm tertia post sepulturam die Synesio Episcopo se stitit Evagrius, monuitque, ad sepulchrum adisset, suumq; reciperet chirographum, abundè iam sibi fuisse satisfactum, eiusque rei fidem manu facturum propria. Ergo Episcopus solenni cum Clero processione ad sepulchrum progressus, hoc aperto chirographum è manibus Evagrii sustulit, reperitque his verbis subscriptum: Ego Evagrius Philosophus accepi debitum in his literis, tua manu conscriptum, satisfactumque mihi est, neque ullum adversus te ius mihi competit, propter aurum, quod tibi, & per te Christo Deo & Salvatori nostro obtuli. Si qua creditoris in hac vita fides certa est, Christi est planè certissima. Aut totam religionis nostræ molem collabi necesse est: aut subsistetam luculentæ promissionis fundamenta. Habi-

ra. habituri omnes sunt *thesaurum non deficientem in caelis.*

Fallit nonnunquam illa quosdam retributionis expectatio, quæ in terris à DEO liberali pauperum opitulatore promissa est, sed quæ in alteram differtur vitam nunquam fallit. Illa enim non alia lege, aut ab homine expectatur, aut à Deo conceditur, quàm ut salutem nostram conveniat. Quæ si ex paupertate certius præsidium habeat, ex opulentiâ discrimen præsentius, divinæ erga nos providentiæ singulare beneficium est, negare præsens bonum, ut æternum cumuletur. Et hoc ingens mortalium lucrum est, hac in vita, propter impensas Deo opes, nullam ferre retributionem; quòd æterna tantò locupletior futura sit, quanto hic parcius à Deo fuerit liberalitati nostræ refusum. Quæ causa est, cur non tantum hæc de jicere animos nostros divinæ in hac vita largitatis parsimonia non debeat, verum etiam magnopere inflammare: cum illic cumulare Deum opes nostras velle intelligamus, ubi & immenso intervallo pretium dignitatemque mortalium bonorum superant, & extra omnem fortunæ mutationisque aleam positæ, æternæ durationis felicitatisque mensuram exæquabunt.

F

QUÆ-

QUÆSTIO XII.

*An ad humanas opes stabilendas augendasque
magnoperè prosit erga Deum in rebus
sacris esse liberalem?*

Liberalis erga Deum sit, qui Deum erga
se voluerit esse liberalem. Nostrorum
ille bonorum minimè indigens, gaudet ta-
men, si ex illis, quæ nobis elargitus est, ali-
quid rependamus: non secus ac parens li-
berorum suorum donis lætatur, quamvis
propria, & jam antè gratuitò collata largian-
tur. Non ignorabat hæc Sapiens, qui hoc
nobis consilium provocandæ divinæ libera-
litate reliquit. *Honora, ait, Dominum de tua
substantia, & de primitiis omnium frugum
tuarum da ei, & implebuntur horrea tua sa-
turitate, & vino torcularia tua redunda-
bunt.* ^a En compendiosam ad divitias
viam, eamque, quod in usura rarum est, &
sibi, & Deo perquam honorificam. Da
Deo & dabitur tibi. Si inter homines illa lex
obtinet *dare & dabitur vobis*, ^b quantò
magis hæc Deum obligabit, qui se vinci
humana liberalitate nunquam patitur: cum
nec facultas illum deficiat, nec voluntas?
Ab inexhausto depromit bonorum fonte,

^a *Prov. 3. 9.* ^b *Luc. 6. 38.*

nec largiendo quicquam deperit. Magis ve-
 rò illud admirandum est, quod cum nec ac-
 cipiendo quicquam accedat, nostris tamen
 ille muneribus delectetur. Hoc solum mihi
 videtur agere, dum nos ad largiendum sibi
 provocat, ut reperiat titulum, quo nobis co-
 piosius largiatur; ideoque sapiens addit,
ut impleantur horrea tua saturitate. Quare
 hac in re maximè esse liberalem, & quando-
 que profusum convenit: Deus enim supe-
 rari se liberalitate hominum nequaquam
 patietur, qui ab hominibus, quibus benefe-
 ceris, tibi pollicetur, *mensuram bonam, &
 conferiam, & coagulatam, & supereffluentem
 dabunt in sinum vestrum* & cum abs se sui
 nominis gratia quæcunque deserentibus
 promittat *centuplum, & vitam æternam* &
 Quæ igitur socordia nostra est, si in manife-
 sto lucro ignavi torpemus? Hoc quidem,
 hac in arte ditescendi, quisque monendus
 est, ne hac sua erga Deum liberalitate, lu-
 crum spectet, quod acquiretur. Gratuitum
 esse debet, quod Dei munificentiam provo-
 cet. imò ut debitum supremo rerum Domi-
 no persolvendum est, cui mille nominibus
 ad hoc præstandum es obligatus. Is certè
 gratiam refundet pro debito, & profusione

tecum non ingrata decertabit. Unde Sal-
vianus e ad hæc verba *Honora Dominum*
de tua substantia: Quam pius, inquit, & in-
dulgens Dominus Deus noster ! cum totum
suum sit, quod ab eo accipimus, nostrum esse di-
cit, ut demus ; ideo scilicet nostram appellans
proprietaem possessionis , ut major sit merces
operantis. Sed postea subjicit, ex Ecclesiasti-
co, f & redde debitum tuum. Hoc est dice-
re, inquit, si devotus es, da quasi tuum ; si in-
devotus, redde quasi non tuum. Ad opus san-
ctum, & hortatione invitari, & exactione
constringeris. Da, si vis: redde, si non vis.
Quidquid dederis multiplicato fenore re-
fundetur.

Verum, utcunque res cesserit: si nihil
mercedis lucrique à Deo expectandum es-
set: Deum ex tua quippiam manu dignari
admittere atque inter illos censere amicos,
quibuscum sibi aliquam donorum partici-
pationem esse velit, hoc profectò magnæ est
benevolentiaæ erga te, magnæque felicita-
tis, atque etiam honoris à Deo præstiti ar-
gumentam. *beatius, enim est dare, quam*
accipere. g Unde Deus quodammodo, hic
sefe tanquam minor, & indigus earum re-
rum

e *Massil. lib. 1. ad Ecclesiast. f Eccl. 4.*
8. g 20. 35.

rum, quas accipit, submittit homini tanquam ditiori ac feliciori. cum divinitatis quoddam signum sit, abundare in omnibus ac nullius egere. ut David ex hoc argumento Dominum suum Deum esse profiteatur. dixi, inquit, *Dominum meo, Deus es tu; quoniam bonorum meorum non eges* h Dare enim non est egentis, sed abundantis, & bona ab se possessa in alios effundentis. Quare & Nazianzenus de cura pauperum *i nihil,* ait, *adeo divinum habet homo, quam benefacere, esto calamitoso Deus.* Et Clemens Alex. *k Dei,* inquit, *imago est, homo benefaciens.* Vide quam gloriosum excelsumque in Deo donum imiteris. Nihil in sua ipse natura magis habet admirandum, quam liberalissimam communicationem sui. Deus Pater suam naturam largiendo filio tribuit, Pater filiusque pari liberalitate in Spiritum S. transfundunt, æterna Sapientia hominibus sese liberandis impendens in carne spectatur, in præsepio se nobis infantem, in cruce morientem, in Eucharistia totum nobis hominē Deumque largitur. An non in contemplatione, tam profusæ in nos divinitatis meritò obstupescas, anxiusque cum Da-

F 3

vid

h *Psal. 19, 2. i Orat. 16. k l. 2. Strom, cap. 9.*

vid quæras: *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?* Ipsa vides elementa Dei nutu ad tuum obsequium inclinata, terram animalia & fruges, aquam pisces, aerē volucres, cælum subministrare sidera: nihil esse, nec supremum quidem in cœlis Deum, quin se totum tibi impendere videatur, & dubitabis hunc *de tua*, quam tibi beneficè suppeditavit *honorare substantia?* quis potest, aut nobilior esse divitiarum usus, aut tibi gloriosior? Hic ipse opum tuarum fructus, siquidem expectari alius non posset, talis tantusque est, quo te Deo largitorem constituis, ut major optabiliorque homini obvenire non possit. Immense cujusdam gloriæ præconium est: *Homo benefactor Dei.*

Deinde, cum hunc suum esse honorem interpretetur Deus, ideoque sapiens moneat *honora Deum de tua substantia*: quomodo poteris in rem digniorem opes tuas impendere? magnificis alii has opes impendant epulis, amicos sibi concilient, se familiamque suam splendido apparatu luxuque extollant, duraturas ad multa secula aulas basilicasque moliantur, præsentis futuri que ævi honorem comparent, posteros ac nepotes ditent. *Levia, peritura, inania sunt uni-*

universa ; solum quidquid divini nominis
 gloriæ tribueris , stabit in æternum. Apicii
 mensæ, Heliogabali luxus, Neronis domus,
 Theatrum Pompei, Thermæ Diocletiani,
 mausolæa Regum ac Cæsarum , quid nisi
 vana sunt nomina, & posteritatis , ad hanc
 profusionis insaniam ridentis, ludibria. Ja-
 cet quoque Salomonis templum , jacet
 templi & sacrificiorum apparatus ; at honor
 Deo præstitus , opes illis impensæ, nullius
 ævi memoria, aut ingrati animi detestatio-
 ne sepelientur. Quo igitur potius opes à
 Deo acceptas convertas , quam ad obse-
 quium illius, qui te condidit, qui te gloria &
 honore coronavit , & largitus universa , con-
 stituit super omnia opera manuum suarum ?
 Non ignorabat hæc Rex David , ingentes
 pro templo opes Deo offerens, dum inquit,
 quis ego, & quis populus meus, & ut possimus
 hac tibi universa promittere? tua sunt omnia,
 & qua de manu tua accepimus, dedimus tibi.
 Si enim, ut Salviani verbis utar, in omnia
 omnibus Deus tribuit, nemini dubium est,
 quod ea, qua Dei dono accepimus, ad Dei cul-
 tum referre debeamus, & in ejus opere consu-
 mere , qua de ejusdem sumpsimus largitate.
 Hoc enim est agnoscere munus Dei, & divinis

F 7

bens-

I Paral 29.14. in loc. supra cit.

beneficiis bene uti, ut datis suis illum honores, à quo data ipsa acceperis. Nihil omnino est quod Deum ad largiendas tibi opes, aut induxit unquam, aut incitare magis possit, quam honor ipsius & gloria. Propter hanc coelum terramque, propter hanc te ipsum, propter hanc opes condidit universas. Omnia creata Deus bona, etiam se ipsum largitur homini Deus, impenditque creaturae bonum increatum: verum suam sibi hinc soli vindicat gloriam, quam nulli vult creaturae communicatam. *gloriam, inquit, meam alteri non dabo, n* Hæc messis omnium divinorum est operum, hunc solum ex omnibus fructum Deus colligit. O felicem illum igitur divitem, qui hanc suis voluerit opibus amplificatam; infelicem ac melius nunquam natum, qui illam neglexerit. *Honora Dominum de tua substantia.*

Denique cum cujusque opum possessoris sit, nisi agat improvidè, opes resque suas quam tutissimo collocare loco, ubi minime pereant, & in quavis illas necessitate repetere liceat: quis obsecro tutior, copiosiorque ad refundendum, etiam cum fenore, locus esse poterit, sinu Dei? Sunt qui existimant

mant apud amicos tutissimè opes colloca-
ri, de quo argumento ita philosophatur Se-
neca, ut deficiente licet amicorum gratitu-
dine, tamen in hos rectè conferri opes pu-
tet, quod beneficium nunquam pereat. *Be-
neficium*, ait, *eripi non potest, non enim res, sed
actio est.* o Quam sententiam M. Antonius
apud Rabirium Poetam secutus est, cum
spoliatus jam dejectusque spe ac fortuna o-
mni exclamaret: *Hoc habeo quodcumque de-
di.* Cui Martialis suffragatur dum canit:
Extra fortunam est quidquid donatur amicis.

Quas dederis, solas semper habebis opes.

Quod si itaque bene custoditæ opes cen-
seantur, quæ in sinu amicorum vel paupe-
rum reconditæ sunt, & perire nequeant be-
neficio perennante, manifestum est, neque
potiorem te habere Deo amicum, qui tam
innumeris benevolentia signis complexus
est hactenus; neque potentiolem, qui quod
quantumque vult, potest reddere; neque
liberaliorem, qui nullis se patitur donis su-
perari: neque fideliorem, qui in necessitate
nunquam compertus est amicis defuisse:
neque magis memorem, qui beneficium in
se collatum sua in mente vult esse sempiter-
num.

F 5

Postremò

o Lib. 1. benef.

Postremò sola spes, quam in Deo, transfatis ad illum opibus, collocas, longè certior illa est, quàm quæ in opibus apud te relictis collocatur; ut si Deus nihil bonorum in te refunderet: ditior tamen creditis Deo opibus, quàm tibi servatis futurus esses. Nullus enim omnino casus traditas Deo opes potest extorquere: quas tibi eripere possunt ex arca quam plurimi. quot bello, furtis, igne, casuue alio spoliantur bonis, momento ex divitibus pauperes, ex felicibus miseri ac desperati, qui collocatas apud Deum opes spe freti perpetua, obtinerent. Custos Deus certissimus est. Noverat hoc Apostolus gentium, idèoque Timotheum hortatus est, *Præcipe divitibus hujus seculi non sublimè sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat n. bis omnibus abundè ad fruendum.* p Ad hoc Apostoli præceptum inclinavit aurem Lusitanus mercator Petrus Vellejus, ad quem Machabæus apud Sinas latrunculis, extra domum, ludentem S. FRANCISCUS XAVERIUS (ut in vita est q) accessit, & in piam causam erogandam à se pecuniam orat. Vellejus, quanquam importuno sibi tempore loco-

p n Timot. 6. 17. q Tursel. l. 5. c. 3. & in actis canoniz.

locoque instantem, Xaverium non repulit, sed porrecta ad arcam clave, jubet inde, quantum vellet, depromere. Xaverius trecentis hinc sumptis aureis, clavem refert, monetque quantum à se acceptum pecuniæ fuerit. Tum Velleius. Parcè nimium, mi Pater, sumpstisti. Erant in illis triginta aureorum millia, hæc inter nos summa dividenda erat, dimidiumque assumendum tibi. Ita enim clave oblatâ cupiebam. Sensit vir sanctus Velleium sincero hæc liberalique erga Deum animo prolocutum, ideòque divinæ retributionis, etiam hac in vitâ, certus: *audi, ait, mi Velleie, quandoquidem eâ profusione erga Deum uteris, certò tibi persuasum habe, nihil tibi in vita unquam, inter extrema quoque pericula defutarum: pratereaque, supremum vita diem tempori tibi prænuntiandum; ne imparatus hinc abeas.* In neutro hæc fefellit promissio. Nam neque inter gravissimos deinde fortunæ casus quicquam unquam Velleio defuit, quamquam profusissimæ in pauperes & res divinas liberalitatis fuerit: neque mortis tempus, jam in senio, sed vigoris etiamnum pleno, cognitum fefellit. Etenim ille, cum nulla morbi mortisque vestigia adessent, divinitus tempus horamque sui abitus intel-

ligens:

ligens: rem domi familiarem inter suos & pauperes partitus, funebria in templo jubet apparari, invitatisque ac salutatis ultimū amicis, ipse sese in parato ad hoc feretro componit, adductoque velut ad somnum tapete, cum plerique bonū senem delirare crederent, sacrum Missæ officium peragitur; sub cuius finem dum, *requiescant in pace*, concinitur, accurrunt famuli, reducto tapete, velut scena jam peracta, erecturi dominum, & jam illum expirasse, atque ad depositos in cælo thesauros abiisse deprehendunt. Tanto cum fœnore rependit Deus, sibi opportunè credita. Expertus eandem Dei etiam hac in vita munificentiam est Cosmus Medices magnus Hetruriæ Dux ut Mediceæ familiæ fert historia. Ille enim cum jam supra quinque auri milliones partim in egenos, partim in ædificia, eaque præcipuè sacra impendisset. denique excussis rationum fasciculis ærarioque inspecto hanc prænuntiavit sententiam: *se quantalibet numerum suorum profusione, tam in egenos, quàm in loca sacra, id obtinere non potuisse, ut inter debitores suos Deum numeraret.* r Experientia vir tantus discebat, plura Deum in opibus refundere, quam ipse tanta libe-

x Histor. illustr. Mediceor. vinit an. 1440.

liberalitate in Deum profunderet. Non servari tantum, verum & cumulari certissimo fenore illas, quæ divinæ custodiæ traduntur divitiæ. Sed quod illustrius exemplum quam ex S. nobis literis de Salomone potest suppeditari, qui in regium Israelis solium post Davidem subrogatus, nihil antiquius habuit, quàm singulari liberalitate suam erga Deum gratitudinem testari. *abiit enim cum universa multitudine in Gabaon ubi erat tabernaculum fœderis Dei & obtulit in illo mille hostias.* a Neque illiberalis erga tam munificum veneratorem sui Deus fuit, Nam *apparuit illi Deus dicens postula à me quod vult, ut dem tibi.*

Mira res quod tanta Deus profusione ad vota ac desideria universa humani cordis implenda, provocari potuit. Si volueris opes omnes, quas immensa cupiditate habendi complecti poteris, has consequeris; si gloriam quantam nemo in terris Regum assecutus est, tenebis; si voluptates etiam quibus ullus unquam hominum affluere visus est, copiosè affundentur. Si inimicorum desideres ultionem; sub pedibus illos tuis habiturus es: si Nestoris aut Mathusalem annos vitæ petiturus es, & hos indul-

F 7

gebo

a 2. Paral. 1.

gebo. Verbo postula quod vis, ut dem tibi. Salomon tamen cum piè prudenterque his omnibus præteritis, Sapientiam Rege magno dignam à Deo postulasset: audire meritus est. *Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant; sed nec dies vita plurimos: petisti autem sapientiam, & scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te Regem: Sapientia & scientia data sunt tibi: divitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in Regibus, nec ante te, nec post te fuerit similis tibi.* En quantilla liberalitate Salomon tantam erga se Dei liberalitatem provocavit.

Illi veteris legis celeberrimo Regi, unum lubet novæ legis Imperatorem longè nobilissimum adjungere Constantinum Magnum, qui mihi liberalitate quadam cum Deo certasse videtur; ut quanto ille profusus largiretur, tantò hic copiosius refunderet. Quod Catholica Romana Ecclesia, tantâ potestate evecta sit, ut præter hierarchiæ eminentiam Regum exæquet opulentiam (sine qua difficulter hisce seculis adversus Turcæ & hæreticorum vim consistere-
ret)

ret) hoc Constanti potissimum munificen-
 tiæ tribuendum est. Quemadmodum in
e. Constantinus Dist. 99. His verbis testatum
 reliquit. *Vtile iudicamus, cum omnibus Sa-*
trapis nostris, & universo Senatu, & cuncto
populo Romano imperio subjacenti; ut sicut B.
Petrus in terris vicarius filii Dei videtur esse
constitutus; ita & Pontifices principatus po-
testatem amplius, quam terrena imperialis
nostra serenitatis mansuetudo habere vido-
tur, concessam à nobis nostrorum imperio obti-
neant. Quam imperii secularis possessio-
 nem, tam longo seculorum consensu usque
 que hætenus nunquam interrupto proba-
 tam, mirum est hujus temporis hetero-
 doxos velle infringere. Sensit constantinus,
 ubi primum ad Christiana sacra, per bap-
 tismum à lepra corporis animique purgatus
 transisset: non minus opes regnumque,
 quam sanitatem ac vitam sibi à Deo liberali
 manu donata esse; neque aliter sese,
 nisi hæc ipsa pari in Deum liberalitate re-
 fundendo, aut gratum esse posse, aut suam
 ex arbitrio Divino suspensam felicitatem
 hujus alteriusque vitæ firmare. Ergo ipse, ac
 pientissima illius Mater Helena, tanquam
 ad hoc solum nacti opes essent, ut honora-
 rent Deum de sua substantia, toto suo im-
 perio

perio diversas erexerunt Deo Ecclesias, quæ præter orientem occidentalis nostra Europa, hodie cum admiratione antiquæ pietatis veneratur. Sola Dicecesis nostra Colonienfis plura ad Aram fluvium templum, alia in Crucis & clavorum formam, excitavit; alia SS. Mauritio Thebæis que consecravit: ut à frequentibus aris fluvium hunc, obrincum quondam dictum, traxisse nomen memorent. Sed quantæ nobilitatis Basilicæ ad Rhenum nostrum ab eadem Helena surrexerunt! Bonnæ SS. Cassii & Florentii, Coloniae S. Gereonis, Cæsaris Insulæ S. Gregorii, Xantis S. Victoris, Calcaricæ ædes parochialis: alia alibi: ut S. Paulinis in quadam ad Severum Epistola dicat: *ipsa patefactis ad opera sancta thesauris, tota usque est fisco.* ^{us} & alius non nemo de eadem pronuntiet *Agrippina Mater Castrorum, dicta est, Helena templorum.* Num iccirco Constantinus, aut ipsa, unquam egere visa est? num ob imperii occidentalis sedem ad Pontificem translata sibi suisque successoribus imperium accidere compertus est? Et opes certè & imperium auxit; ut cum ante uni Maxentio Italiae tyranno par, nisi ope cœlitus oblata, non esset, reliquis deinde domi

^{us} Epist. 11.

domi forisque metuendus, Licinium tyrannum alterum diversis præliis frangeret, Sarmatas Gothosque prævio crucis vexillo gloriosus victor subigeret, & amplissima nominis imperiique gloria, sedem regni Byzantium transtulerit, postquam veteri urbe diruta, novam illic Romam suo nomine Constantinopolim dictam, excitasset.

Hic per recentia ac nostræ etiam memoriæ exempla excurrerem, Austriacamque in Germania & Hispania familiam, Borboniam Valensiamque in Gallia, Jagellonicam Bathoreamque in Polonia, hac potissimum erga Deum liberalitate opes suas potentiamque amplificasse demonstrarem, nisi in re compertissima versarer, quæque a summis Europæ Principibus ad postremum usque, suis exemplis constaret. Hoc de Philippo II. Hispaniarum Rege memoratu dignum paucis accenseo concludoque Gravissimum illi ab Anglis Gallisque, armorum conspiratione junctis, bellum incumberebat, viribus ille impar, ad Deum sibi confugiendum esse censuit. Quocirca die S. Laurentii, quo decretoria imminebat pugna ad Sancti illius memoriam Deo illustre monasterium excitandum promisit, Obtinuitque

nitque tam raram ab Henrico II. Galliar.
 Rege ad S. Quintinum victoriam, ut attritis
 ille profus viribus nil deinde egregium au-
 fus sit. Philippus igitur, qui tam præsens
 cælitum auxilium expertus esset, non minus
 in exequendo munificus, quam promitten-
 do liberalis, apud Escurios monasterium
 veluti quadruplicatum (Escuriale à loco di-
 ctum) D. Laurentio excitavit; cum palatio
 regio tam amplo, ut aulis suis, atriis, porti-
 cibus, conclavibusque quatuor Regum ha-
 bitationi sufficiat, & intra septa fontes qua-
 draginta facile recenseat. Academia hic in-
 signis est, in qua omnium facultatum disci-
 plinæ traduntur, bibliothecamque regiam
 conjunctam habet, quæ sua latitudine pedes
 32. longitudine 185. complectitur. Monaste-
 rii latera, quæ quatuor angulis absolvun-
 tur, ad passus 224. excurrunt. Omnia ex
 variegato marmore, crystallo, jaspide aliis-
 que pretiosis lapidibus fabricata sunt; ita
 ut jure omnium orbis miraculorum, hoc in
 ædificiis princeps, gloriosumque maximè,
 videri possit? x Neque hæc liberalitas, Deo
 præcipuè ejusque honori impensa, quan-
 tumcunque opum absumpserit, quicquam
 Philippi rebus detrudere visa est, cum fenoe
 re centuplicato, ex India, Lusitania aliisque
 x Ortelius in Cosmogr. regnis,

regnis, ita opes affluerint, ut potentissimis deinde Europæ Asiæque Regibus Hispanos fecerit metuendos. *Honora itaque Dominum de tua substantia, & implebuntur horrea tua.*

QUÆSTIO XIII.

An non Minori longè emolumento opes in cæstis custodiantur, quam in homines, etiam indignos, Dei nomine profundantur?

Philosophorum antesignanus Aristoteles pronuntiaturus de homine verè divite sententiam: *Divitem esse, inquit, magis in utendo, quam possidendo consistit.* x Neque sua opinione falsus est, nam si in sola possessione auri divitū sit felicitas, diti orcanis, qui auro defosso incubaret custos suo esset habendus Domino, cum multò illud possideret propius. Jam asinum deportatorem thesauri, quis esse censeat verè divitem? Xenophontis de Cyro hic juvat recitare sententiam. *Non eos, inquit, y qui plurimas pecunias possident & custodiunt, felices duco: nam hoc pacto qui muros custodiunt felicissimi forent, quippe qui omnia que sunt in urbibus custodiunt; sed qui parare quamplurimas*

x 1. Rhet. c. 5. y Xenoph. l. 8.

rimas justè potest, & eis præclarè uti. Hunc felicem arbitror, & pecunias eius etiam felices. Servilis planè occupatio est divitiarum custodia; multò abjectior, quam custodia urbium, aut palatiorum: cum talis custodia rei mortuæ ac brutæ, hæc adhuc beatur præditis ratione hominibus. Utrumque tamen servile opus est. Quod si quis igitur patrum familias suis ipse custodiam præstet opibus, illarum magis servus est, quam Dominus, cum illas, non sibi, verùm illis semetipsum impendat. D. Hieronymi 2 voces sunt: qui divitiarum servus est, divitias custodit ut servus: qui autem excusserit jugum ut Dominus distribuit eas. Par Chrysoctomi & mens & oratio. Quid insipientius servo pecunia? tenere sibi videtur, cum ipse teneatur. Videtur sibi Dominus cum sit servus, & cum vincula sibi ipse circumdederit, quasi in omnes imperium habens gestit, a Iccirco, inquit, habes pecuniam, ut pauperatam submoveras, non verò adsciscas, tu verò prætexis levandi majorem miseriam efficit, benignitatemque vendis pecunia. Vende, non prohibeo, sed regno calorum. Ne parvum tanti facti pretium acceperis, nempe usuram centesimam sed vitam
illam

& 2 In Matthæum. a De divit. & paup.
tom. 5.

illam aeternam. Cur mendicatus es, & pauper, & angusti animi, parvus, hoc est pecunia pereunte magna vendens? Cur Deo relicto humana lucra lucraris? Cur divitem prateriens, non habenti molestus es, & gratiam referentem deserens, apud ingratum te ingeris? Ille cupit referre gratiam, ista vero gravatè etiam refert; iste vix centesimam reddit, ille verò centuplum: iste cum contumeliis & convitiis, ille cum laudibus, & approbatione: iste tibi invidiam excuscit, ille verò coronas etiam concinnat. Quare si me, si aureum hunc oratorem, si Christum in hac etiam vita centuplum promittentem audis, opes tuas in tam laudabilem usuram expendas.

Docui alibi illorum, quæ supra necessitatem affluunt, bonorum, non manere te possessorem æquum, sed deberi illa Deo, aut pauperibus. Quare ut administratori eorū, ubi sese obtulerit indigus, nullum hic quærendum subterfugium est, non longa ille mora fatigandus, non in vitam personamque ipsius inquirendum. Tuum in te intucere debitum, in illo personam Christi. Quid enim ad te spectat quis ipse, quando reverentiam obsequiumque illi debes, cujus ad te venit nomine? Sive prado is fuerit (ut or verbis Chrysofomi) sive aliud quidvis,

num expropter vel pane tibi, vel argentem
 nonnullu, & paucus apparet indignum: cum qui,
 cui Dominus tuus orientem sit solem imparti-
 tu per exiguum ipse cibatum & tenuem vi-
 ctum non existimas mereri? Quin etiam, quod
 dictu summum est, si hunc compertum ha-
 beas innumeru esse vitium constipatum, eodē
 parvo & exili cibo fraudaveris, nihil id tibi
 ad excusationem prodesse poterit. cum illius
 praesertim Domini servus sis, qui dixit: num
 ignoratis ex quo patre sum? illius praeterea fa-
 miliaris, qui se lapidantes animo tulit patien-
 ti, imo pro se lapidantibus in crucem sublatus
 est? **b** Pergit idem eodem in argumento
 Doctor, & Christi erga Judam exemplo nos
 convincit, quem licet non ignoraret prodi-
 torem, mensa tamen, osculo, verbisque hu-
 manissimis dignatus est; & nec ipsos qui-
 dem crucifixores suos solitis beneficiis cō-
 plecti destitit, verbis amicis compellans,
 prostratoque erigens, quos sola poterat
 voce conterere: ut nihil tanta humanitate
 dignum praestet, qui cum pauperes muneribus
 non solatur, verbis etiam acerbis casti-
 gatos dimittit: non tam hominibus, quam
 Deo suo injurius. Ut verò ejusmodi se dis-
 pensator opum non fallat, noverit à sua hanc
 cupi-

b Serm. de non scruciandis paup. tom. 5.

cupiditate atque avaritia personarum acceptionem proficisci. Satis esse eleemosynarum largitori debet, Christi ad se venire nomine pauperem, à quo si quis etiam canis destinaretur, repudiari non posset.

Iterum stultus amor pecuniarum sive aliarum opum facit : ut quandoque cultus Dei ad tuam aliorumque salutem necessarius illic deficiat, ubi tu opportuno subsidio adesse, illumque promovere posses. Squalet Ecclesiae neglectum decus, atque pro sacris, & concionibus deseruntur: deficiunt alimenterum defectu, qui ignorantes instruant, aberrantes ad ovile Christi deducant, & tu interea opibus affluis, quas vel in cistis lacunisque inutili sepultura defodis; vel in copiosum satellitium, neque necessarium mensæ aulæque apparatus, in luxum luxuriamque impendis: vel heredi supra necessitatem locupletando, aut ingrato, incertoque, reservas. Quam obsecro hujus neglectus Domino tuo, cui quod tibi superabat, mille titulis debebatur, rationem, es daturus? Ille dator bonorum omnium præ inopia deseritur, & tu abundas? illius honor negligitur, tuum decus, atque utinam non sæpe dedecus, procuratur. *illi, qui dat escam etiam jumentis in tempore opportuno; c. nec suis*

suis quidem in famulis per te providetur, eget Dominus rerum omnium sua in familia, & servus administrator in sua domo opibus superfluit. An sapientis Siracidae monitum ignoras. *Fili, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer* d Quid est, quærit in loco hoc Jansenius, Deo offerre oblationes dignas, nisi ut de melioribus bonis, & liberali manu, non parcè nimium deferantur? Abelis te potius, quàm Caini imitatore[m] sapiens monitor esse desiderat, ille tenui frugum proventu, avarus erga Deum rerum suarum dispensator, venerabatur Dominum; hic lectissima gregis sui capita liberalis præbitor destinabat in victimam, factum est, ait scriptura, *e ut offerret Cain de frugibus terra munera Domino: Abel quoque obtulit, de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Qua verò utriusque muneris apud Deum gratia? *respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain verò, & ad munera illius non respexit.* Quo eventu discas, ex opibus etiam tenuiter affluentibus suam Deo largitori deberi partem cum primorum parentum res principio satis tenues, & solo tantum grege, partisque ex agricultura frugibus consistèrent; auro ac negotiatione

d *Eccl. 14, 11. e Gen. 4. 3.*

tiatione nondum cognita. neque difficulter
 colligas, quid in maiori opum copia & de-
 lectu rerum à te Deus præstoletur. Ad hæc
 igitur præstanda, si animum manumque
 contractam adferas, Dei honorem, proxi-
 mi que atque animæ tuæ salutem opibus
 possessis etiamnum post habes, tuarum ser-
 vus divitiarum non verò Dominus es, pecu-
 niam sine tuo emolumento, sine honesto
 lucro cum magno etiam opprobrio dam-
 noque ad æternum servas interitum. Nulla
 hic te quoque purgabit excusatio à quorun-
 dam Ecclesiasticorum dissolutione, & malè
 collocatis proventibus petita ille hic tibi
 ante oculos habendus erat, cuius observa-
 tioni honorique illud opum tuarum pèsun-
 tributumque debebatur, non hæc impen-
 denda erant homini, sed Deo. Cum ad iu-
 dicium veneris, sententiam ab illis quæ sibi
 Christus præstita, aut negata viderit petitu-
 rus: hinc gloria tibi solum adstruetur, aut
 damnatio, quinam fuerint homines, qui-
 bus tua hæc dona cesserint, tuâ nihil ad præ-
 mium pænamve intererit seu Iudæ, seu Pe-
 tro Christi aliquid nomine collatum fuerit,
 parum momenti ad murationem habitu-
 rum est: nisi homini magis gratiam præsti-
 teris, quam Deo quo facto spem omnem

G

remune-

remuneracionis à Christo præscidisti. Illud
tamen non nega vero circumspecti largitoris
esse, non videre tantum, qua in parte Eccle-
sia, aut familia Christi magis egeat, sed et-
iam, quo collocata abs se loco, maiorem
Dei honorem, proximique ad salutem emo-
lumentum habitura sint. Prudentem enim
dispensatorem amat Deus, qui non sine fru-
ctu concessa profundat, sed cum utilitate,
ad quam opes natae sunt, indigenti-
bus largiatur. Tam nimia hic in
yitio cura est, quam nulla.

Medio tutissimum ibis.